

**Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je
Bulij
Küründüj gi'ra ge'te
Äni kitabanu**

Doo'ra dükäjäär dani Bulij dullu ngwuja'ri ngwee ngwuje ükäci gi'donga gidi Ngwaalu kündär gani Küründüj. Gwuca Ngwaalinga yäy 'tu gwani ngindenga, ngwuje be girinya gwani yi'ral yonyadu yanni yiki yärrinä 'denggenanu.

Küründüj gwuru gündär gipa ngwaalu ngwani Akayiya. Gweneno gen nggee gani Girig. Gwuru gündär gojema gidi goola gäti yumu yi'ra rom yati gu ngwübälükä üllälü. Ngwüji ngwonyadu ngwati ele kündär giyomon yooko aar be gatani. Bulij gwädäälü ndi enggaci ngwüjü ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd, a be anni ma Ngwüyäwüd iniji, ngwube ele ngwu'dun ngwudi Titüj Yujituj gwuru Garany gwanni gwuma ru dikirijin didi Yicu (Yiiru 18.1-17).

Lonyadu liru ngwikirijin ngwudi Küründüjüng liru ngwuwayi anni ari loko 'denggen linänü goola ge, na gwe'te 'denggen gwuru gwanni gwati määta gola gidi gündär (1 Küründüj 1.26-29; Rumiya 16.23). Anni ju Bulij Küründüj, gwati ape yiiru yidi ug'ri ngwurna ngweny guy ge güngün (Yiiru 18.3).

Ligor lipicä Bulijinganu gwece gwece ngwikirijin ngwudi Küründüjüng gay ge ganni gati aar gu garnati aar ü'ri'tidänü aar ji gi'du

rung rung (1.10–17; 3.1–9), na gay ge ganni ga'ti jaw gati aar ge apajidi (5.1—6.20). Bulij gwullu 'to ngwuje gwä'räcänü ngwuja'ri ngwanni ngwutaar ngwalu ngwani agidi (7.1–40) na ngwani ngwong ngwudi eny ngwanni ngwati je ngwüji ngwudi didlä gätiji didülälü (8.1–13).

A je Bulij enggaci awa aar äpiji Ngwaalinga yobo ma aar o'rajidalu (10.1—14.40) ngwuje or'temaji aar mätinälü 'dä'däny ndi ämni Ngwaalu gwegen gwanni gwuma je Ngwaalu ätäädä aar dami yi'rany (15.1–58).

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Aganni na otaci Ngwaalingalu gwudi Bulij (1.1–9)
2. Urnidi ndi ari a gekajidi ji (1.10—4.21)
3. Dirbä didi ji yengga (5.1—7.40)
4. Näji Ngwaalinga na aa'ti la äpiji didülä yobo (8.1—11.1)
5. Elelle gwudi gi'doonga na äpiji Ngwaalinga yobo (11.2—14.40)
6. 'Dä'ri gwudi Kirictu na gwudi ngwäkirijän (15.1–58)
7. Ge'tajidi ngwuy gwani ngwäkirijän ngwanni ngwuru ngwuwayi Yäwüdiyä (16.1–4)
8. Gege'te gwudi 'dä'ri yiuru ye (16.5–12)
9. Mi'rä (16.13–24)

Aganni gwudi Bulij

¹ Äny gwuru gwani Bulij, bupi gwe gwudi Ngwaalu gwurnidaar ngwuru doo'ra dükäjäär didi Yicu Kirictu. Nyii liju diweengga de dani Jujitanuj.

² Ngwükäcī nje gi'donga gidi Ngwaalu kündär gani Küründüj. Ngwüji ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwügä'rinä ndi Yicu Kirictu ngwanni ngwurnidi je Ngwaalu nunnu aar ju'ri ngwüjिंगä le 'dar ngwanni ngwurnidu ngwüriny ngwe ngwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu ngwaalu 'dar gwuru Deleny degen gwuru Deleny dege.

³ Ara je gu yimi'rü ji ara je gu adatalu ji gwudi Ngwaalu gwuru Papa gwege na Deleny dege dani Yicu Kirictu.

Ci Ngwaalinga yäy 'tu

⁴ Äny gwati ci Ngwaalinga yäy 'tu gwani nga nga yomon reny na gwani yimi'rü yanni yima ara je Ngwaalu ätäädä ndi Yicu Kirictu. ⁵ Ndi ari lima je niyänü 'dünggüngün angidaji gwe 'dar, ndi ondaji gwalu 'dar, ndi lenge gwalu 'dar, ⁶ ndi ari ngwuja'ri ngwanni ngwondaji nyii ngwe gwani Kirictu, ngwuma mätinälü 'danggalanu. ⁷ Yäy gu no, ngaa la'ti ami'ratu angidajing gwere gwudi Ngwaalu, anaku dünicä gu Delenya dege dani Yicu Kirictu liti je yigoranu, nding 'tädinälü.

⁸ Nginde gwuru gwa je rime ngaa mätinälü 'di a yomon medadi ngaa ji ngaa jayi nono komon gidi Deleny dege dani Yicu Kirictu. ⁹ Ngwaalu gwuru ligor le'te pu ngwanni ngwurnida je ndi acajidi Gijingä le güngün giru Deleny dege dani Yicu Kirictu.

Ü'ri'tidänü ki'doonga

¹⁰ Nggwüpäcä jälü lani ngweengga, ngwüriny ngwe ngwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu ndi ari ngaa gekajidi ngwuja'ri ngwe'te pu nunnu aa'ti ü'ri'tidänü gwa ji 'danggalanu na ndi ari

ngaa gekajidi limbutu liru yigor ye'te pu na ya'ranya ye'te pu. ¹¹ Ndi ari ngwüji ngwoko ngwudi gubu gidi Galiwa ngwondaciny ndi ari ngaa gilo lati kadi lani ngwänggäri. ¹² Yanni yadi nyi ye ari yiru giyee ndi ari, loko gilo 'danggalanu lati ari, “Nyängä liru lidi Bulij.” A loko ari, “Nyängä liru lidi Abuluj.” A loko ari, “Nyängä liru lidi Butruj.” A loko ari, “Nyängä liru lidi Kirictu.”

¹³ Nggwutalu ndi ari, Kirictu gwü'ri'tinäno? Bulij gwuru gwanni gwüpädäär kü'ri gwani nga nga? Linyinyä je ngwüriny ngwe ngwudi Bulije?

¹⁴ Äny gwucu Ngwaalinga yäy 'tu ndi ari nggwa'ti nyinyä dijü dere 'danggalanu a be Kirijibuj na Gayuj ru lanni linyinyi nje. ¹⁵ No diji dere da'ti da ari ngaa linyinyinä ngwüriny ngwe ngwüny. ¹⁶ Yäy na 'to, nggwünyinyä ngwüjü ngwudi gubu gidi Ijitabanaj nyi 'ti be diwayina ndi ari nggwünyinyä dijü dere di'ter mana. ¹⁷ Ndi ari Kirictu gwa'tiny ükäjü ndi nyinyi ngwüjü, aar nyi be ükäji ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw. Nyi 'ti gätädi ngwäy ndi bebere gwudi ngwuja'ri ngwudi ngwüji ngwümnä nunnu aa'ti yiima yidi yi'rany yidi Kirictu kü'rälä, ya ru 'tur.

Kirictu gwuru yiima na bebere gwudi Ngwaalu

¹⁸ Ndi ari ondaji gwudi ngwuja'ri ngwudi yi'rany kü'rälä gimamindanu, gwuru ye'rr ngwüji ngwanni ngwo ndi ayi a be 'dengge lanni gilo ndi gilängidini, ngwube ru yiima yidi Ngwaalu. ¹⁹ Ndi ari yüllinä yaru nu, “Nggwa äbri bebereng gwudi ngwüji ngwanni ngwaru ngwubebera

nyi äbri lengeng gwudi ngwüji ngwanni
ngwaru ngwülingidi!"

²⁰ Yäy gu no, gwanna gwe gwanni gwubebera? Na gwanna gwe gwanni gwuru doorta didi yobo? Gwanna gwe gwudi didlä ndee gwanni gwati garnati? Ngwaalu ngwuma 'ti gwürlü bebereng gwudi didlä ndee gwuma ru ye'rre?

²¹ A be anni rar ndi ari bebere gwudi Ngwaalu gwa'ti ngwüji ngwudi didlä lingidi bebere gwe gwegen, Ngwaalu ngwüjädä je ye'rranu yidi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwündäjinä, ngwungwe gilängidiyi ngwüjü ngwanni ngwämni 'dünggün.

²² Ngwüyäwüd ngwati minä ndi engga yi'remna yiru yiima a Ngwügirig ngwati minä bebereng, ²³ a be alanga londaja Kirictu gwe gwüpädäär kü'ri, gwuru gimle gidi obalu Ngwüyäwüd, ngwuru ye'rr ngwüji ngwuru Garany, ²⁴ a be ngwüji ngwanni ngwuma je Ngwaalu urnidi, ngwuru Ngwüyäwüd aar ru Garany, a be Kirictu ru 'denggen yiima yidi Ngwaalu ngwuru bebere gwudi Ngwaalu. ²⁵ Ndi ari ye'rr yidi Ngwaalu yibeberana ndi bebere gwudi diji dümnä na ami'rati gwudi Ngwaalu gwojemana giyiima yidi diji dümnä.

²⁶ Ngweengga, iriyär ngwäyälü ngaa lenge ndi ari ngaa liru'taa gwele anni urnidara je Ngwaalu. Ngaa la'ti onyadu libebera bebereng gwudi didlä ngaa la'ti onyadu li'tüdi ngwüji ngwäti yiima. Ngaa la'ti onyadu lilinginä ngwüji ngwünänü.

²⁷ A be Ngwaalu äbri yi'ral yanni yiru ye'rr ngwüji gididlä ngwuye apiyi ngwüjü yaaru ng-

wanni ngwaru ngwubebera. A Ngwaalu äbrï yi'ral yanni yami'ratu ngwüji gididlä ngwuye apiyi ngwüjü yaaru ngwanni ngwaru ngwäti yiima. ²⁸ Nginde gwäbrä yi'ral yanni yooko gu'ru gididlä ndee na yanni yica je ngwüjälü mireny na yanni yä'tüdi gu'ru, ngwuye dudiyi yi'ral yanni yiru gu'ru ngwüji, ²⁹ nunnu aa'ti diji diringini ngwäyanü Ngwaalu. ³⁰ Yiru ndi ari yanni yima je Ngwaalu ärrï, ngaa lima ji ndi Yicu Kirictu gwanni gwuma ru bebere gwudi Ngwaalu 'dengge, dünälü, ju'ri na ü'rälü gwege. ³¹ Yäy gu no, anaku üllinäär gu ndi ari, "Gäbïcär ngindeng gwanni gwadi iringini, ngwiringini Gideleny."

2

Ngwuja'ri ngwani pä Yicung kü'ri

¹ Lani ngweengga, anni indiny 'danggalu, ngwa'ti indi gwubu kinene gwondaja ngwuja'ri ngwe gwudi yibegeng yipa anaku urnidiny gu 'danggalanu inggidi gwe gwudi Ngwaalu. ² Nyi be ari nggwa'ti gwa lenge gonyalu gere nggwuju 'danggalu nyi be ge'te lengeng gwüny 'dogo gwani Yicu Kirictu na gwani yi'rany yüngün kü'rälä. ³ Gaji ganni gijar ge, nggwami'ratu aar nyi yedeny eny nyi didi'ri gwulleny. ⁴ A anni ondaca je ngaa je enggaci ngwuja'ri, nggwa'ti ondaja bebere gwe na rimalu gwe, nyi be ondaji inggidi gwe gwani yiima yidi Ligi'rïm. ⁵ Nunnu a änni Ngwaalu gwalu odani giyiima yidi Ngwaalu aa'ti gwodani ndi bebere gwudi diji dümnä.

Bebere gwändi Giliği'rim lidi Ngwaalu

⁶ A be 'to nyii lati ondaji bebere gwe nyii ondaci ngwüjü ngwanni ngwuru ngwubegeng giliği'rim. Aar be 'ti rüdi bebere gwudi dıdlä ndee aar 'ti rüdi bebere gwudi ngweleny ngwudi dıdlä ndee ngwanni ngwadi ele ndi medadi.

⁷ Nyii be ondaji bebere gwe gwuru yujimid yidi Ngwaalu yanni yändälü ya'ti je ngwüji lingidi yige'ta je Ngwaalu 'tu'tu gwerre gaji ga'tina ju nunnu aar nje ye näji. ⁸ Ya'ti je deleny dere ngwelenyanu ngwudi dıdlä ndee lingidi, ndi ari adinari aar je lenge, la'ti ladi pä Delenya didi näji kü'ralä.

⁹ A be alanga londaja ngwuja'ri ngwe ngwaru ngwe gitab ndi ari,

“Yi'ral ya'ti je ngwüji änggädi ngwäy ngwe,

aar je 'ti 'dingina gwänäi ngwe,

aar je 'ti lingidi ya'rany ye yidi diji dümnä

yiru yanni yigi'tija je Ngwaalu ngwüjü ngwanni ngwämnä ngindeng.”

¹⁰ Yima aar nje be Ngwaalu 'täcälü Ligi'rim le lüngün.

Ndi ari Ligi'rim lidi Ngwaalu lati inggidi yi'ralalu pipi'ri'ti 'di ngwulenge ligor lidi Ngwaalu nginä'dänü. ¹¹ Ndi ari ligi'rim lidi diji dümnä 'dünggüngün, liru lanni lati lenge ligor lidi diji. No 'to Ligi'rim lidi Ngwaalu jücü liru

'to lanni lati lenge ligor lidi Ngwaalu. ¹² A la'ti apu ligi'rimä lidi dıdlä ndee ar be ape Ligi'rimä lindi Ngwaalu nunnu ar le lenge yi'ral

yanni yangidacaar nje Ngwaalu. ¹³ Yiru giyee yati ar ye ondajalu ngwuja'ri ngwe ngwanni

ngwati nje Ligî'rim lanni Liju'ru enggaci, yä'tüdi enggaci gwudi bebere gwudi dijî dümnä. Aar be ru enggaci gwudi Ligî'rim, ar inggidi 'didaning gwudi ligî'rim ngwuja'ri ngwe gwudi ligî'rim.

¹⁴ A be dijî diru lingeno dati 'ti ämnä yi'ral yidi Ligî'rim lidi Ngwaalu ndi ari yating je engga 'dünggüngün yiru ye'rr. Yating je 'ti burna ndi lenge ndi ari yati linginni Ligî'rimä le lidi Ngwaalu. ¹⁵ Dijî dannî dätî Ligî'rimä lidi Ngwaalu, da burni ndi engga 'didaning gwudi yi'ral 'dar a be gwere gwa'ti gwa lenge yi'ral yidi dijü didi Ligî'rim. Ndi ari gitab garu nu,

¹⁶ "Yäru gwanni gwülingüdi ligor lidi Deleny nunnu ngwenggaci?"

A be alanga läti ligor lidi Kirictu.

3

Ngwînad ngwudi Ngwaalu

¹ Yäy gu no lani ngweengga, nggwa 'ta je enggaca nono ngwüjü ngwudi ligî'rim, nga je be enggaci nono ngwüjü ngwudi lingeno ngaa ru nono yijü yanni yooko 'dogo ngwaalu ndi ämnî ndi Kirictu. ² Yanni yima je enggaci yiru nono ma je ici yan, ngwa'ta je iya enying gwanni gwojemanu. Ndi ari nga nga la'ti burna ndi eny enying gwanni gwojemanu 'di komon gidi gweneng, ngaa gilona la'ti mama. ³ Ndi ari ngaa gilona liru ngwüjî ngwudi didlä gilingeno. Ndi ari anni rangaa na ngwü'düny ati aang kadi, yä'tüdi mene ndi ari ngaa liru ngwüjî ngwudi didlä aang arri nono ngwüjî 'dogo? ⁴ Ndi ari

manari diji dima ari, “Äny gwudi Bulij gwuru,” a ndee ari, “Äny gwudi Abuluj gwuru,” ngaa la'ti arru nono ngwüji 'dogo?

⁵ A be Abuluj gwani yäru? A yäru gwani Bulij? Liru ngwinäd ngwügä'räjä je ndi ämni Ngwaalu. Lapu yiiru yegen anaku ätäda je gu Deleny. ⁶ Äny gwuru gwani Bulij gwükwüdi yuula giyigoranu yalu a je be Abuluj angi'raci a be Ngwaalu 'ro'raji. ⁷ Yäy gu no, gwanni gwükwüdi gwä'tüdi gu'ru na gwanni gwangi'raca gwä'tüdi gu'ru, a be Ngwaalu ru ngwanni ngwu'ro'raja. ⁸ Gwanni gwati kwoy na gwanni gwati angi'raci, bupi gwuru gwe'te pu, a diji de'te de'te da aar ätä gu'ru gani yiiru yüngün. ⁹ Ndi ari nyii lacajidu giyiiru Ngwaalinga le, ngaa be ru liru giruny gidi Ngwaalu ngaa ru oda gwudi Ngwaalu.

¹⁰ A yani yimi'rü yanni yätädäär nje Ngwaalu äny gwügäti yidingo nono doorta danni dati oda dilingidi a be diji de'te ila 'to nggu odala. A be gwe'te gwe'te gwa arngani ndi ari nggwo gwati oda awa. ¹¹ Diji dere da'ti da gatu yidingo yi'ter giyidingala yanni yege'ta je Ngwaalu yani Yicu Kirictu. ¹² Diji dere danni doda giyidingala giyee ngwu'duna ngwuru dab, buta na yo'rr yiru gu'ru, na ngwu'duna ngwuru yü'ri na yanya aar ru yipuru, ¹³ yiiru yüngün ya be aji ya 'tädinälü. Ndi ari ya je gomon gidi pi yelenya nggä'di 'täji giburalu. Ndi ari ya je 'täjalü ligä le. Ligä la idäji gu'ru gidi yiiru yidi diji de'te de'te. ¹⁴ Manari yanni yüdädäng je yima 'ti u'du, da aar ätäda gu'ru güngün. ¹⁵ Manari yima u'di, gu'ru güngün ga dudi. Nginde gwa gilängidini gwa be

ru nono dijü dabru giligänü.

¹⁶ Ngaa la'ti lingidi ndi ari ngaa liru ngwu'dun ngwudi Ngwaalu lati je gu Ligir'im lidi Ngwaalu jano? ¹⁷ Ma be ari diji ndo dati geraji ngwu'dunalu ngwudi Ngwaalu, da Ngwaalu gerajalu. Ndi ari ngwu'dun ngwudi Ngwaalu ngwujuru ngwuru ngwani nga nga. ¹⁸ Aa'ti diji dere 'danggalanu da dudiyi ligo'ro lüngün. Ndi ari manari diji dere 'danggalanu daru diru diji dibebera bebere gwe gwudi didlä ndee, gäbücär ngwuru de'rr nunnu ngwubebere 'didanu. ¹⁹ Ndi ari bebere gwudi didlä ndee gwuru ye'rr ngwäyänü Ngwaalu. Ndi ari yüllinä kitabanu, "Ngwaalu ngwati i'däci ngwüjü ngwanni ngwaru ngwubebere ngwü'dibä gwe ngwudi bebere gwegen." ²⁰ Yüllinä 'to ndi ari, "Deleny dilingidi ndi ari yigor yidi ngwüji ngwanni ngwaru ngwubebere yiru 'tur."

²¹ Yäy gu no, aa'ti diji da iringini diji de dümnä. Ndi ari yi'ral 'dar yalu yiru ndi ari, ²² yani Bulij, yani Abuluj, yani Butruj, yani didlä, yani midi, yani yi'rany, yani gweneno na yani bigänü, 'dar yalu yiru. ²³ A nga nga liru lidi Kirictu na Kirictu gwuru gwudi Ngwaalu.

4

Ngwoo'ra ngwükäjär je ngwudi Kirictu

¹ Yäy gäbücär be a nje ngwüji engga ndi ari a liru ngwinäd ngwudi Kirictu ar ru ngwartan ngwätädäär je ndi inggidi yujimida yidi Ngwaalu. ² A be yibüpinä ngwartan aar ru yigor

ye'te pu giyiuru yegen. ³ A be ya'tiny itä änying a'tur manari nyii gwe obalu na aar nyi obalu yeleny ye yere yidi ngwüjü ngwümnä, 'didanu 'di nyi giligo'ro lüny gwa'ti übidälü ligo'ro le lüny. ⁴ Ligor lüny lijayanu ndi ari ngwa'ti äti yi'ral nono yere. A be ya'ti ani ndi ari äny gwujaw nono a be Deleny ru dadi nyi de obalu. ⁵ Yäy gu no aa'tina ngaa la obalu diji de gaji ga'tina indä ganni ge'ta Deleny. Dünär 'di a Deleny o'ra. Nginde gwuru gwadi 'täji yi'ralalu gilingenalu yanni yändälü gidirimänü ngwuje 'täjalü yidi yigor yidi ngwüjü komon nggä'di diji de'te de'te da be Ngwaalu ortada da mbuji gu'ru güngün.

⁶ Gweneno, lani ngweengga, äny gwondijaja giyi'ral giyee 'dar giyigo'ro yäri Abuluj gwe yani eelle gwalu gidilä, nunnu ngaa lenge gidilä däri nunnu aa'ti diji dere da 'tü ngwuja'ranu ngwanni ngwüllinä, nunnu aa'ti diji da piyi ligo'ro lüngün ndi iringini diji de de'te ngaa iniji diju de'te. ⁷ Ndi ari yäru gwuru gwanni gwuruja je 'ter gidiji di'ter? Yanni yätä je 'dar Ngwaalu ngwuru gwätädä je. Ma be ari Ngwaalu ngwuru gwätädä je, ange gwuru ngaa ye be arri nono ma ara je 'ti ätädi?

⁸ Ngaa lige'taja ndi ari yima je mbuji 'dar yanni yibupa je, ngaa lima onje, ngaa lima ru ngweleny nyii la'ti gu! Awa nggwüjädä ndi ari adinari ngaa ru ngweleny 'didanu nunnu aadi ar acajidi giyelenyanu. ⁹ Giyo yänggädi nje nono Ngwaalu ngwuminje ge'te gu'ru gooko liru ngwoo'ra ngwükäjäär je aar nje obedalu kebedalu lani yi'rany. Liminje ge'te a nje didlä

na yi'rr na ngwüji ombajajalu. ¹⁰ Änyängä liru ngwe'rr gwani Kirictu ngaa be bebere ndi Kirictu. Nyii lami'ratu ngaa be ojeme nono. Lima je näji aar nje be calu mireny. ¹¹ 'Di gomom gidi gweneng nyii gilo liti je ngwamanu ar nje ngwäädä eny, lindälü ngwanginu ngwanu. Lipinä, aar nje linynyi poor. ¹² Lundu ngwäy ndi ape yiiru ngwuy ngwe ngwäri nunnu nyii eny, aar nje ngwüji lo nje onjaci. Aar nje übinälü nyii or'temaji, ¹³ aar nje ü'ridä yi'duru nono nyii gwä'räcänü yigor ye yijilänü. 'Di gomom gidi gweneng, nyii gilo lima ru nono girüräny ngwüji nyii ru ngwudigany gididlä.

¹⁴ Nggwa'ti ullu ngwuja'ri ngwee nunnu a je ngwe apiyi yaaru. Nje be ulli nunnu a je ngwe ola ndi ari nga liru yiji yüny yanni yämnä nje. ¹⁵ 'Di ma aang ni ari läti ngwudere ngwüü'ri 'di (10,000) ngwanni ngwata je enggaci gwani Kirictu, ngaa la'ti äti papang je lonyadu! Äny gwuru papa gwanni gwülingitä je ndi ämnä gwudi Yicu Kirictu ndi ari äny gwuru gwanni gwondaca je ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwujaw. ¹⁶ Yäy gu no, nggwa je päcälü ndi aang iditani 'dünggüny. ¹⁷ Yiru giyee yanni yigäbicingy ngaa je be ükacä Timijawujing. Gwuru giji güny ganni gämniny gwuru ligor le'te pu Gideleny. Gwuru gwa je diwayiniyi elelleng gwüny gwanni gwelelleny gwe ndi midi ndi Yicu Kirictu, gwanni gwelataar enggaci gwe gwanni gwati nyi enggaci yi'donga yidi Ngwaalu ngwaalu 'dar gwati nyi gu ele.

¹⁸ Loko gilo la ji ndi ari nggwä'tüdi gwadi ila

'danggalu, yiru yanni yigäbica je aar be piyi yigo'ro yegen ndi iringini. ¹⁹ A be ma gu Deleny ari gito gwuru nggwa ila nyi be engga ndi ari giloo lari liringinä, gilo läti yiima gwalla yani ondaji 'dogo! ²⁰ Ndi ari yeleny yidi Ngwaalu ya'ti ani ondaji, aar be ani yiima. ²¹ Yäy gu no, yiru ange yanni yibupa je? Ngaa je ilija dirula de gwalla nyi ila änni gwe na ligi'rim le lanni lijilanu?

5

A diwengga diru dijän äbrini ki'doonganu gidi Ngwaalu

¹ Londaja na 'dünggüny yiru nono ma ru 'did ndi ari yijin giyo 'danggalanu! 'Di ati diji ru dijän gidaw didi mbumbu gwüngün! Ngwüji ngwanni ngwa'ti lingidi Ngwaalinga, ngwati 'ti ärrü yi'ral giyee yiru gu no. ² Ngaa be iringini! Ngaa laadi manni runi gwulleny giyi'ral giyee 'di a diji äbrini ndoo darrü yi'ral giyee gidiliganu 'danggalu. ³ A be äny gwa'ti gito 'danggalu giligeno ar be ji giligi'rim. Äny gwuma ari ngwuja'ri ngwüny gidiji ndee darrü yi'ral giyee ndi ari diminyi de obalu nono aadi nyi ji gito 'danggalu. ⁴ Manari ngaa lima o'rajidalu ngwüriny ngwe ngwudi Deleny dege dani Yicu ar ji giligi'rim, a yiima ji yidi Deleny dege dani Yicu gidiliganu 'dengge, ⁵ Gätijär dijego'ro diju ndee ngwape a gu yi'ral dudi giyee yüngün yiki drü nunnu aji a ligi'rim lüngün gilängidini komon gidi Deleny.

⁶ Ya'ti gu ädi ndi ari ngaa iringini yi'ral ye yiru gu no. Ngaa la'ti lingidi ndi ari ma ang ape

ngwü'rüdü ngwooko, ngwati gwürli ngwülä 'dar aar uule? ⁷ Yäy gu no, gätär ngwü'rüdü mbüny ngwanni ngwu'rin nunnu ngaa ru ngwülä ngwanni ngwuyang. Ngaa ru ngwüjü ngwuju'ru, ndi ari liminje mi'ri nono girany ge gani Kirictu gidi Dambdani gwege. ⁸ Yäy gu no ar ape yi'rinyinä aa'ti ya ar je ape ngwü'rüd ngwe ngwanni ngwu'rin ngwani ngwü'rüd ngwudi yi'rinya na ke, ar je be ape yi'rinyinä yidi ligi'ra le la'ti ngwü'rüdänü lani ju'ri na 'didanu.

⁹ Ngwuja'ri ngwüny ngwanni ngwüllijä je, ngwüllijä je ndi ari aa'ti ngaa la acajidi ngwüjün ngwe. ¹⁰ Nggwa'ti ge'taja ndi ari ngwüjü 'dar ngwanni ngwuki gididlä ndee yani yijün, ngwuban, ngwu'ram, na lati äpiji didülä yobo. Adinari nggwaru gu no, yaadi be ru ndi ari ngaa 'tü ngaa gatani ngwüjü ngwümnä gididlä 'dar. ¹¹ Ngaa je be üllijä gweneno ndi ari aa'ti ngaa la acajidi ngwüjüngä le ngwanni ngwaru ngwuru ngwikirijün aar be ru ngwüjün na aar ru ngwuban, na aar ru ngwudi yobo yidi didülä, ngwaru ngwulem, ngwati rläli na aar ru ngwu'ram. Ngwüji ngwanni ngwuru gu no, aa'ti ngwa ngwe jalu ndi eny. ¹² Na äny gwa'ti äti yeleny ndi nyi pici ngwüjü yelenya ngwuju ki'doonga poor ngwa'ti ki'doonganu gidi Kirictu. A be lanni gilo ki'doonganu ngwanni ngwati ape gwuki, ngaa läti gu ndi a je pici yelenya. ¹³ Ndi ari lanni gilo kulu poor, Ngwaalu ngwuru ngwadi je pici yelenya. Gitab garu, "Äbrär gwanni gwuki 'danggalanu."

6

Päjidi yeleny gwudi ngwikirijin

¹ Manari diji dere 'danggalanu däti yi'ral yere kwenggen gwu'ter, awa ngwube apada poor ngwüji ngwä'tüdi ngwikirijin aar pici yelenya ndi ari manni ngwapada ngwikirijin? ² Ngaa la'ti lingidi ndi ari ngwikirijin ngwuru ngwadi pici ngwüjü yelenya ngwudi didlä? Manari ngaa liru ladi pici ngwüjü yeleny ngwudi didlä, ngaa läti gu yiima ndi pi yelenya giyi'ral yanni yooko gu'ru ngwikirijinanü. ³ Ngaa lilingidi 'to ndi ari alanga liru lanni ladi pici yi'rrä yelenya, no yiru gu'ru ndi ar pi yelenya giyi'ral yanni yooko yidi didlä ndee. ⁴ Ma be ari ngaa gilo lati garnati giyi'ral yidi didlä, ange gwuru ngaa be iditani ndi ele yi'ral ye yalu ngwüji ngwanni ngwa'ti je gi'doonga gidi Kirictu gi'tija ngwäye? ⁵ Äji be ni yaaru giyee! Gwere gwa'ti 'danggalanu gwubebera ndi ara je ombaci yi'ral liru ngweengga? ⁶ Ati be manni diweengga apada gwenggen ngweleny aar je pici yelenya ngwäyanü ngwüji ngwä'tüdi ngwikirijin.

⁷ Anni raar 'didanu ndi ari ngaa lätäjidü yi'ral nono, yinggida ndi ari ngaa lami'ratu gu mama. Ngaa larra ngaa 'ti be ämnä ndi aar je ärräji yanni yiki? Ngaa larra ngaa 'ti be ämnä ndi ara je ngwüji ärräji? ⁸ Ngaa be manni giyigo'ro yalu ärräjidi ngaa kajidi ngaa ärrä yi'ral giyee 'di ngweengga ngwalu.

⁹ Ngaa 'ti gu lilingidi ndi ari ngwüji ngwanni ngwuki ngwa'ti äti yu'rina yere giyelenyanu yidi Ngwaalo? Aa'ti la je i'däjänü. Ngwijin yaa

lanni lati äpiji didüla yobo, yaa lanni lati mi'ri ngwäyanü, yaa ngwur ngwanni ngwati ürnü, yaa ngwur ngwanni ngwati ape ngwuru, ¹⁰ yaa ngwu'ram, yaa ngwuban yaa lanni lati rläli yaa lanni laru ngwulem yaa lanni lati obe, diji dere da'ti ngwüjänü ngwanni ngwuru gu no, da mbuji yu'rina yidi yeleny yidi Ngwaalu. ¹¹ Loko 'danggalanu gwerre liju giyi'ralanu giyee, ara je be Ngwaalu ga'rida nono, ara je ge'te ngaa ru lüngün, ndi ari ngaa liru ngwüji ngwüdünälü yiima ye yidi Deleny dege dani Yicu Kirictu na Lig'i'rim le lidi Ngwaalu ngwege.

Abrar yjina

¹² Ngwüji ngwoko ngwati ari, "Yi'ral 'dar yä'tüdi drü 'dünggüny," a be nggwa je ci, yi'ral 'dar ya'ti jaw 'dünggüny. Na loko lati ari, "Yi'ral 'dar yä'tüdi drü 'dünggüny," a be nggwa je ci nggwa'ti gwuru dinäd yi'ral ye yere. ¹³ Ngwüji ngwoko ngwati ari, "Eny gwani lari na lari lani eny," a be Ngwaalu ngwuru ngwadi je äbrü 'dün. A be ngwanginu ngwudi diji ngwa'ti ani yjin aar be ani yiiru yidi Deleny na Deleny diru dati iye ngwanginu. ¹⁴ Yiima ye yüngün, Ngwaalu ngwü'di'riyä Delenyalu giyi'ranyanu, na ngwunje 'di'riyälü 'to yiima ye yüngün.

¹⁵ Ngaa la'ti lingidi ndi ari ngwanginu ngwalu ngwuru ngwanginu ngwudi Kiricto? Ya gu jayi ndi ari nyi ape ngwangina ngwüny ngwudi Kirictu nje acidity dedr de? Bari 'tur! ¹⁶ Ngaa la'ti lingidi ndi ari gwanni gwati aar acidi dedr de, diraar de le'te pu ngwangino? Ndi ari gitab garu nu, "Ngindenga 'dün la ru ngwanginu ngwe'te

pu.” ¹⁷ A be gwanni gwati aar gekajidi Deleny de, gwuraar gwe le'te pu gilig'i'rim.

¹⁸ Abrar yijinä! Yere yanni yiki 'dar yati je diji ärrī, yati ärrīnī poor ngwanginu ngwüngün, a be gwanni gwa ärrī yijinä, yating je ärrädä ngwanginu ngwüngün. ¹⁹ Ngaa la'ti lüngidī ndi ari ngwanginu ngwalu ngwuru ngwu'dun ngwudi Lig'i'rim lanni Liju'ru lanni gilo 'danggalanu lanni lätädärä je Ngwaalo? Nga nga lä'tüdi lidi yigo'ro yalu ngaa be ru lidi Ngwaalu. ²⁰ Ndi ari Ngwaalu ngwillä je gu'ru ge, yäy gu no, näjār Ngwaalinga ngwanginu ngwe ngwalu.

7

Utalü gwani agidi

¹ A be gweneno yani yi'ral yanni yulla je ndi ari, “Yijayana aa'ti ngwüjī ngwa ago?” Nggwaru yijayana aa'ti diji da agu. ² A be anni onyadu yijin, a dur äti dayu düngün a daw äti dur düngün. ³ A dur aar acidi daw de düngün ndi ari diru daw düngün na 'to a daw aar acidi dur de düngün ndi ari diru dur düngün. ⁴ Daw da'ti äti yelenya ngwanginu ngwüngün ndi ari dur düngün diru. Na 'to dur dati äti yelenya ngwanginu ngwüngün ndi ari daw düngün diru. ⁵ Aa'ti diji da ünnici gwenggen ngwanginu ngwüngün, 'dogo manari limäätäjidä gu gaji gooko nunnu ngaa gwuji otacing Ngwaalingalu. Aar be o're ngwuja'ri ngwudi dimbür durnga daw de nunnu aa'ti dijego'rr da je idäji ndi ari ngaa la'ti mäti ngwanginu ngwalu. ⁶ Nggwuca je

gu no gwani ma aang 'dengenajidi nggwo ya'ti ani ngaa je ärrī yiima ye. ⁷ Äny gwüjädi ndi ari aadi ngwüji 'dar ru nono änying. A be diji de'te de'te dangidacaar yi'ral yüngün yangidaci je Ngwaalu, diji ndee yi'ral yüngün yiru no na ndee däti yi'ral yüngün yiru no.

⁸ A be ngwüji ngwanni ngwa'ti agu na ngwedel, ngwunje ci, yijayana ndi ari aar jalu la'ti agu nono änying. ⁹ Ma be ari la'ti la burni ndi määtä ngwangina ngwegen, aar be agu. Ndi ari agu gwujayana ndi ü'dinänü ami'ra gwe.

¹⁰ A be nggwa ola ngwüjü ngwanni ngwagu ngwuja'ri ngwe ngwee. Ola nggwee gwä'tüdi gwüny, gwuru gwanni gwenggaca Deleny ngwüjü. Ndi ari aa'ti daw da aar badatanu dur de düngün. ¹¹ Na manari dima aar de badatanu, ngwube jalu aa'ti da äginī yaa aar o'rajidi dur de düngün. Na dur aa'ti da ge'te dayu düngün kay.

¹² A be loko ladi nje ondaci äny, Deleny dä'tüdi, diweengga dere danni dagu dayu dä'tüdi dikirijin dämna ndi aar de ji, aa'ti ding ge'te kay. ¹³ Na manari daw däti duru dä'tüdi dikirijin, ngwube änni ndi aar de ji, aa'ti ding gatani. ¹⁴ Ndi ari dur danni dä'tüdi dikirijin dima jü'rini daw de düngün danni diru dikirijin, na daw danni dä'tüdi dikirijin dima jü'rini dur de düngün danni diru dikirijin. Manari ya'ti gu rüdi, yiji yalu yirngü a be anaku rar gu, yijü'rinä.

¹⁵ A be manari gwanni gwä'tüdi dikirijin gwuma ele, ngwele. Dur danni diru dikirijin yaa daw danni diru dikirijin da'ti gikinä yi'ral ye

yere ngene. Ngwaalu ngwurnidi nje ndi ar jalu ladatalu. ¹⁶ Nga gwülingidi gu awa gwuru daw, ndi ari nga gwa gilängidiyi duru dunga? Yaa nga gwülingidi gu awa gwuru dur, ndi ari nga gwa gilängidiyi dayu dunga?

A diji ji anaku urnida gu Ngwaalu

¹⁷ Giyi'ralalu 'dar, ati diji de'te de'te ji ngwaalu anaku gi'tija gu Deleny ndi eelle gwanni gwornaca Ngwaalu. Ngwuja'ri ngwuru ngwee ngwanni ngwuru drü ngwondajiny ngwe giyi'doonga 'dar yidi Ngwaalu. ¹⁸ Diji dü'ridänä anni urnidu Ngwaalo? Gäbicär ngwujalu anaku rung gu. Diji ju da'ti ü'ridänä anni urnidu Ngwaalo? Gäbicär ngwujalu anaku rung gu. ¹⁹ Nga ü'ridäni nga aa'ti ü'ridäni, ya'ti ojema. Yanni yojemana yiru ndi ari a diji määta ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu. ²⁰ Gäbicär diju de'te de'te ngwuji anaku jung gu gwele gwerre a be Ngwaalu urnida. ²¹ Nga gwuru dinäd gwerre aar ang be Ngwaalu urnida? Aa'ti ligor la ang pänü giyi'ral giyee, ma ang mbuji gay ndi gätini linginalu, ärrü je. ²² Ndi ari gwanni gwuru dinäd kaji ganni gurnida ge Deleny, gwuru diji digätinä linginalu didi Deleny. Ye'te ye'te nginde gwanni gwügäti linginalu kaji ganni gurnida ge Deleny, gwuru dinäd didi Kirictu. ²³ Ngaa lillinä gu'ru ge, aa'ti ngaa la ru ngwinäd ngwudi ngwüji. ²⁴ Lani ngweengga, a diji de'te de'te ji ngwaalu ngwüngün ngwäyanü Ngwaalu, anaku urnida gu Ngwaalu.

Lanni la'ti agu na ngwedel

²⁵ A be yani yi'ral yanni yulla je yani ngindenga lanni liru yu'taar, äny gwa'ti äti ngwuja'ri ngwere ngwudi Ngwaalu ngwadi nje ngwe ci. Linje be ondaci 'dogo ngwuja'ri ngwüny gwuru diji dämñacä Ngwaalu ngwätädä inäng gwüngün. ²⁶ Anaku ru gu dirbä gwenene no, äny gwaru ya jayani ndi diji jalu anaku jung gu. ²⁷ Manari nga gwagu, aa'ti a gwa mini ndi ge'te dayu kay. Na manari nga gwa'ti agu, aa'ti nga gwa mini dayu. ²⁸ A be manari a gwuma agu, ya'ti a je ärrü yanni yiki. Na ma gu'taar äginä, ya'ting je ärrü yanni yiki. A be lanni lagu, la je dirbä mbuji donyadu gididlä ndee nyi gwubupa ndi a je gu etadi giyi'ral giyee.

²⁹ Yanni yadi nyi ye ari lani ngweengga, yiru ndi ari gaji nggo ga'ti olanu. 'Tu'tu gwene aar elada gweere, lanni läti ngwayu aar eelle nono ma aar je 'ti äti. ³⁰ Na lanni lirunu, aar ru nono ma aar 'ti runu. Na lanni lijayanu aar ru nono ma aar 'ti jayanu. Na lanni lati ellang gony aar ru nono ma aa'ti gong rüdi gegen ndi aar mätädä. ³¹ Lanni lati ape ngwony ngwudi didlä ndee, aar ru nono ma aar je 'ti apu. Ndi ari ngwong ngwudi didlä ndee ngwadi dudi. ³² Nggwüminä je ngaa gätini linginalu aa'ti yigor ja je picä yi'ralanu yere. Dur dannu da'ti agu a ligor päci yi'ralanu yidi Deleny. Bupi gwüngün gwani ndi gäbici ligor lidi Deleny ngwujayanu. ³³ A be dur dannu dagu, ligor lüngün lipicä yi'ralanu yidi didlä ndee awa ndi gäbici dayu düngün ngwujayanu ³⁴ no ligor lüngün liranu rom. Na no 'to daw dannu da'ti äginä yaa gu'taar,

yigor yegen yipicä je yi'ralanu yidi Deleny awa ndi ru gwudi Deleny giligeno na giligi'räm. A be daw dannı dägınä darngana yi'ral yidi didlä ndee awa ndi gäbıcı duru düngün ngwujayanu.

³⁵ Äny gwondaja ngwuja'ri ngwee gwani jayi gwudi yigo'ro yalu, ya'ti ani nggwüminicä je, aar be yani ngaa eelle gay ge gidünälü a yigor yalu ru ye'te pu Gideleny.

³⁶ Manari diji dere ndo da'ti burna ndi määtä lingina aar jalu gu'taar ge güngün ganni gading agu, na manari gima pe ngwüdlä ngwüdü, a gur engga ndi ari ngwagu, gäbicär ngwagu, ya'ting je ärrü yere yanni yiki. Aar agidi. ³⁷ A be diji dannı dima gu ari ligor le lüngün, da'ti aar linyaca ngwube määtä buping gwüngün, a dima ari ligor le lüngün dä'tüdü dadi agu gu'taara, diji ndee darrü 'to yi'ral yidünälü. ³⁸ A be no, nginde gwanni gwagu gu'taara gwärrü yi'ral yidünälü a be gwanni ga'ting agu, gwärränä yi'ral yidünälü.

³⁹ Manari dur didi daw ndona dijalu dimidu, dur düngün diru na anni jung na dimidu. Ma be ari dima ayi, daw da be gätini linginalu ndi ägini gidur dannı da de ligor lüngün ari, a be nginde ru gwudi Deleny. ⁴⁰ A be äny gwadi ari da jayananu manari dima 'ti äginä, yiru ndi ari äny gwäti 'to Ligirämä lidi Ngwaalu.

8

Eny gwudi mürini nono gwudi didülä

¹ A be gwenene yanni yulla je yani eny gwudi ngwong ngwümi'rinar ngwe nono gididülä, alanga 'dar lilingidi ndi ari a libebera. A be

bebere gwati gäbici ngwüjü aar piyi yigo'ro yegen a be änni, gwati odajidi. ² Nginde gwanni gwaru gwülingidi yi'ral yere, nginde 'didanu ya'ting je lingidi anaku rar gu. ³ A be diji danni dännä Ngwaalinga, a be Ngwaalu ru ngwülingidi ngindeng.

⁴ Yäy gu no, yani eny gwudi mi'rini nono gwudi didülä, a lilingidi ndi ari didülä dä'tüdi gong gere gididlä. Ngwaalu ngwere ngwa'ti mana aar be ru ngwe'te pu 'dogo. ⁵ Manari yi'ral yere giyoo kerala yaa gidiyängälü yati gäbici ngwüjü aar ari yiru ngwaalu, yiru 'didanu ndi ari ngwaalu ngwo ngwonyadanu na ngweleny onyadanu, ⁶ a be alanga läti 'dogo Ngwaalinga ngwe'te pu ngwuru Papa ngwuge'ta yi'ralalu 'dar ngwuru gwanni gwümidijär. Ar äti Delenya de'te pu diru dani Yicu Kirictu gwanni gwuge'ta gwe Ngwaalu yi'ralalu 'dar gwuru gwati nje ätäda miding.

⁷ A be ngwüji 'dar ngwa'ti lingidi yi'ral giyee. Ngwüji ngwoko ngwuma je didülä mananu 'di manari ngwuma eny ngwony gwudi mi'rini nono gwudi didülä, aar je engga ndi ari 'did ngwudi didülä ngwuru. Ndi ari lami'ratu yigor yegen ati aar be engga ndi ari lima rngi. ⁸ A be yilinginna ndi ari ngwong ngwani eny, gwati nje 'ti 'donggaja gito Ngwaalu, ma ar je 'donya ndi eny, a la'ti la erne gony gere na ma ar je eny, a la'ti la bile gony gere.

⁹ Arnganar nunnu aa'ti gätini linginalu ndi arri gwalu gwa ru gimle ngwüji ngwanni ngwo ngwami'ratu yigor. ¹⁰ Ndi ari diji ndoo dami'ratu ligor lüngün, aar ang engga gwanni gwaru

gwubebera ndi eny kobo gidi didülä, gwa ang gäbici gwa 'ranu ndi eny ngwüdi ngwudi didülä. ¹¹ Bebere gwunga gwa be ru gwa gäbici dijü ndee dami'ratu da dudi a gu be lenge ndi ari, Kirictu gwayu gwani gwanggalu nggwee. ¹² A be anni ati aang ärriji ngwanggalu yi'ral yiki ngaa je gwü'ra yigor yegen yanni yami'ratu, ngaa lati ärriji Kirictung yi'ral yanni yiki. ¹³ Yäy gu no, manari yanni yati nje eny yati gäbici diwengga ngw'i'di, nggwa'ti ba be gweny ngwüdi ngwoo a'tur nunnu aa'ti gwunyi gäbici gw'i'di.

9

Doo'ra dükajäär däti gu

¹ Äny gwa'ti gätinä linginalu ndi ärrü yi'ral yanni yiminä je Ngwaalo? Äny gwä'tüdi doo'ra dükajääre? Äny gwa'ti änggädi Delenya dege dani Yico? Deleny dä'tüdi ruja je ngwikirijin äny gwe? ² Manari loko länggädiny ndi ari nggwä'tüdi doo'ra dükajäär, yiru gu ndi ari ngaa länggädiny gu ndi ari äny doo'ra dükajäär! Ndi ari ngaa liru inggidi gwudi ükäji gwüny Gideleny.

³ Ngwuja'ri ngwee ngwuru ngwanni ngwatiny ngwe ruci ligo'ro lüny ngwüji ngwanni ngwatiny ngwe obalu. ⁴ Nyii la'ti gu äti ndi nje ätä enying na ndi iying gwani ape yiiru gwäri? ⁵ Nyii la'ti gu äti ndi ari nyii apani dayu dämna Ngwaalu, anaku ati gu ngwoo'ra ngwükajäär je ngwoko ru, na ngweengga ngwudi Deleny na Butruje? ⁶ A be nyängä Birnaba gwe ru 'dogo jücü la'ti äti gu ndi nje ätä, 'dogo nyii ape yiiru nyii enye? ⁷ Ma

gwu'tulu ji giyiuru gwati apani ngwony ngwanni ngwümining je? Yärü gwanni gwati kwoy daarti didi yügiri ngwu'ti be iti yügiri? Na yärü gwuru gwanni gwati iye yo'ra ngwu'ti be iyü yan yegen?

⁸ Äny gwondaja ngwuja'ri ngwee nunnu gwuru ngwudi diji dümna? Yobo yidi Müjä ya'ti ondaja ngwuja'ri ngwee ngwe'te ngwe'te? ⁹ Ndi ari yüllinä kitabanu gidi yobo yidi Müjä ndi ari, "Aa'ti nga gwa gekaji gindri ngwüjirtü ngwulem ma ge ji ndi ape yiuru." Gindri giru gondajaja gu Ngwaalo? ¹⁰ 'Didanu Ngwaalu gwondaja ngwuja'ri ngwee 'dar ngwani alanga, ya'ti gu rüde? Yäy, giyee yüllinä yani alanga ndi ari manari diji didi giruny dima gwüri, dati dünici yiuru yidi ngwuy ngwüngün, na danni dati u'ri dati gu ru 'to ndi ari ngwa ji aar emadi gyonanu. ¹¹ Ma be ari nyii lima je gu kwoy yuula yidi ligi'rim anni ondacara je ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, a be yonyadana yere manari lima je unada yi'ral nono yidi lingenö? ¹² Manari ngwüji ngwoko ngwäti gu 'danggalu yi'ral giyee ndi ari ngaa je gendaci ngwuy, nyii la'ti be laadi gu ätäne?

A be nyii la'ti gu äti giyi'ral giyee. Nyii be manni määtä yiguri giyi'ral 'dar nunnu aa'ti nyii la üminici ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi Kirictu. ¹³ Nga nga la'ti lilingidi ndi ari ngwüji ngwanni ngwati ape yiuru kobo ngwati mbuji enying gwegen kobo na lanni lati ape yiuru yidi dagad, lati emadi ngwong ngwanni ngwati aar je gatalu gidagade? ¹⁴ Gay ge ge'te

ge'te, Deleny daru, ngindenga lanni lati ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, aar mbuji enying gwegen ngwüji ngwanni ngwa ämnä ngwuja'ri ngwanni ngwujaw.

¹⁵ A be äny gwa'ti mbuja gony gere ngwuja'ri ngwe ngwee na nggwa'ti ullu ngwuja'ri ngwee ndi ari äny gwüminü gony gere, ya jayani manni ndi nyi ayi ndi ari a nyi dji dere düdji iringining nggwee. ¹⁶ Ma be ari nyi ondaju ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwujaw, nggwa'ti gwa iringini ndi ari lilinyaciny ndi ondaji ngwuja'ri. Wäjaj bi 'dünggüny manari äny gwuma 'ti ondaca ngwüjü. ¹⁷ Adinari äny gwapu yiiru giyee yidi ondaji gi'ra ge güny, äny gwaadi utalu gu'ru ge gidi yiiru yüny. A be anni aa'ti nyi ondaja gi'ra ge güny, ya be ani ndi ari äny gwü'di'ru yiiru ye yanni yicaar nyi ye. ¹⁸ Gu'ru güny giru ange? Gu'ru güny giru ndi ari nyi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw 'dogogalu tar nggwa'ti gu äti.

¹⁹ Äny ngwuru dji digätinä linginalu nggwä'tüdi dinäd didi dji dere, nyi be gäbici ligo'ro lüny nyi genne ngwüji 'dar nunnu nje apada ngwonyadu ndi Kirictu. ²⁰ Ngwüyäwüd, nyi arri nono Ngwüyäwüd nunnu nje apada ndi Kirictu, lidi yobo yidi Müjä, nyi arri nono ngindeng je, nyi be ru gwanni gwa'ti indä yobo ye, nyi gu be ru nunnu nje apada ndi Kirictu lidi yobo. ²¹ Miny ji ngwüji ngwe ngwuru Garany ngwanni ngwa'ti äti yobo yidi Müjä, nyi arri nono minyi 'ti äti yobo yidi Müjä, nunnu nje apada ndi Kirictu lanni la'ti äti yobo, nyi be ru

gwanni gwäti yobo yindi Ngwaalu ndi ari äny gwämnä yobo ye yidi Kirictu. ²² Ngwüji ngwanni ngwami'ratu, nyi ami'rati nunnu nje apada ndi Kirictu lanni lami'ratu. Nyi gu ru ngwüji 'dar giyi'ral 'dar ngway ngwe ngwonyadanu nunnu nje gilängidiyä loko ndi Kirictu. ²³ Yati nje ärrä giyee 'dar nunnu a ngwuja'ri ngwanni ngwujaw badalu nunnu nyi ape gu'ru ndi onjaci gwüngün.

²⁴ Ngaa la'ti lüngidi ndi ari 'dar lanni lati dokati, lati dokati, ngwube aji ngwuru gwe'te pu gwanni gwati ape gu'ro? Dokatar be 'to no nunnu aang ape gu'ru.

²⁵ Gwanni gwati ele ndi dokati, gwati määtä ngwangina 'di'däny ndi iditäni. Lati gu ru no nunnu aar je giki gi'riba gidi yeleny ganni gati medadi, a be alanga, lati dokati nunnu aar nje giki gi'riba gidi yeleny ganni gati jalu gwur'tal.

²⁶ Yäy gu no, äny gwa'ti dokatu nono dijü didokatalu rügüm. Äny gwa'ti pidu gi'rundu ge nono dijü dipidi diruna. ²⁷ No äny gwümüti ngwangina ngwüny aar ru dinäd 'dünggüny nunnu minyi ondaci ngwüjü ngwu'ter ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, äny ligo'ro lüny aa'ti nggwa ami'rati ndi ape gu'ru.

10

O'rar kora gidi ngwüji ngwudi Yijräyil gwerre

¹ Ndi ari äny gwa'ti minä ndi ari ngaa dodani lani ngwänggäri yi'ral yanni yiju ngwüji ngwudi Yijräyil ngwuru ngwügüürnä ngwege gwerre. Ngwügüürnä ngwege 'dar ngwuju gu gibä'rälä giru yiima yidi Ngwaalu, 'dar aar ü'rü yaanu

² gaji ganni güdi je ge Müjä, 'dar aar nyinyini giyaw yanni yü'riddäär jänü na kibä'rü ganni gigäti jälä. ³ 'Dar liti enying gwe'te gwe'te gwudi ligi'rüm ⁴ na ngindenga 'dar liyü iying gwe'te gwe'te gwudi ligi'rüm gwanni gwügi'tijä je Ngwaalu yiima ye yüngün. Ndi ari liyü yaw yidi ligi'rüm yanni yi'tüyä je Ngwaalu aar bälädälü ki'ri ganni gindäär le. Na gi'ri nggoo gindäär le, Kirictu gwuru. ⁵ A lonyadu aa'ti yi'ral yegen jädi Ngwaalinganu a je Ngwaalu gäbici aar ayalu a ngwangina ngwege badalu poor gitäny.

⁶ A be yi'ral giyee yiju nunnu aar nje yedeny eny aa'ti yigor yege ya ape yi'ral yanni yiki anaku apa gu ngwüji ngwoo yi'ral yanni yiki. ⁷ Aa'ti äpiji didülä yobo yere anaku äpijär gu loko didülä yobo, anaku üllinäär gu ndi ari, "Ngwüji ngwujalu ndi eny aar iyi aar be 'di'ri ndi aku ngwu'dera aar riti riting gwudi yijin." ⁸ Aa'ti a la ru ngwijin anaku rar gu ngwijin loko 'di aar je 'rine gomon ge'te pu ngwüü'ri küü'ri na tä'rül (23,000). ⁹ Aa'ti a la idäji Delenya anaku idäjäär gu loko, a je ngwüüngä eny aar ayi. ¹⁰ Na aa'ti ngaa la äbingini giyinenanu anaku äbinginäär gu giyinenanu loko, a je gi'rr gidi yi'rany 'rine.

¹¹ Yi'ral giyee 'dar yimbuja je nunnu aar ru yanni yadi nje enggaci ngwuja'ri ar arngani, ngwüllinä nunnu aar nje girinya lanni lima je gu ngwüdlä ngwee mbutanu. ¹² Yäy gu

10:2 10.2 Mäjimür 78.13-14 **10:4** 10.4 Gwuruj 17.1-7; Adad 20.2-13; Mäjimür 18.2 **10:5** 10.5 Adad 14.29-32 **10:7** 10.7 Gwuruj 32.6 **10:8** 10.8 Adad 25.1-18

no manari nga gwänggädi ndi ari nga nggwo gwümätinälü 'di'däny, arngana be ligo'ro lunga aa'ti a gwa i'di! ¹³ Dirbä danni dimbuja je, dimbuja je 'dogo anaku ating gu mbuji dijü dümnä. A be Ngwaalu ngwuru ligor le'te pu ngwa'ti ngwa je gäbiciji gony gere ndi aar je idäji yiima ye yipana 'danggalu manari ngaa lima ji gidirbänü, Ngwaalu ngwa je gi'tiji gay nunnu ga ge or'temaji.

Yi'rinyinä yidi didülä na Eny gwudi Deleny

¹⁴ Yäy gu no, lani ngwumaad ngwüny, abrar yobo yidi didülä. ¹⁵ Äny gwondaca je liru ngwüji ngwäti yigor, ombajar je be yigor ye yalu. ¹⁶ Giny ganni gati ar gu uli ar ari yäy 'tu, gä'tüdi gidi acajidi gwudi yin yidi Kiricto? Na gon ganni gati ar ü'ränü ar giginanu gä'tüdi gidi acajidi ngwangu ngwudi Kiricto? ¹⁷ Ndi ari gon giru ge'te pu, ar be onyadi, ar ru ngwangu ngwe'te pu ndi ari gon giru ge'te pu gacajidar gu 'dar.

¹⁸ Ombajar ngwüjü ngwudi Yijiräyil, lä'tüdi lanni lati eny ngwony ngwudi mi'rini nono, lati acajidi gidagade? ¹⁹ Giyee yani ange? Gong ganni gimirinäär ge nono gididülä giru gong gere, ya didülä diru gong gere? ²⁰ Bäri, a be ngwong ngwanni ngwati ngwe ngwüji ngwudi didülä mi'rini nono, ngwati aar je dügiji ngwü'rillä ngwati aar je 'ti dügijä Ngwaalinga. Nggwa'ti a je minä ndi aang acajidi ngwü'rillä ngwe. ²¹ Ngaa la'ti la acajidi kiny gidi Deleny na kiny gidi ngwü'rillä 'to. Ngaa la'ti la acajidi ndi eny 'dün gidimbür didi Deleny na gidimbür didi di'rillä. ²² Yi'ral giyee yani ndi ari a ladi

iyе Ngwaalinga ligorano? A lojemana nono 'dünggüngüne?

Näjär Ngwaalinga giyi'ral 'dar

²³ Ngwüji ngwoko ngwati ari, “Yi'ral 'dar yä'tüdi drü 'dünggüny,” a be yi'ral 'dar ya'ti jaw 'dünggüny. Ngwüji ngwoko ngwati ari, “Yi'ral 'dar yä'tüdi drü 'dünggüny,” a be yi'ral 'dar yä'tüdi yidi oda. ²⁴ Aa'ti diji dere da bupi jaying gwudi ligo'ro lüngün, ngwube bupi jaying gwudi ngwüji ngwu'ter. ²⁵ Ngwüdi ngwere ngwillinä ngwiliny itär je, aa'ti ngwa ngwe utalu giligoranu, ndi ari, ²⁶ “Diyäng didi Deleny diru na ngwong 'dar gidiyängälü ngwüngün ngwuru.” ²⁷ Ma be ari diji dere dannı dä'tüdi didi gi'doonga gidi Ngwaalu dima je urindi ndi eny 'dunu 'dünggüngün, ma aang be mini ndi gwujani, ma aar je ätäda ngwony ngwere ngwudi eny, itär je aa'ti ngwa gwe utalu giligoranu. ²⁸ Ma be ari diji dere dima ang ci, “Ngwong ngwee ngwümi'rinäär ngwe nono ngwudi didüla ngwuru,” aa'ti be ngwa je eny gwani diji ndoo dondacanga na gwani ligor ²⁹ nggwa'ti äbingädi giligor lalu a be ligor ru lidi diji di'ter. Ndi ari ange gwuru a nyi be ligor lidi diji di'ter üminici ndi gätini linginalu gwüny? ³⁰ Manari äny gwati ci Ngwaalinga yäy 'tu nyi be eny yiru ange aar nyi gwe be obalu gwani eny gwuciny gu Ngwaalinga yäy 'tu?

³¹ No, manari ngaa lati eny ngaa iyı yaa yere 'dar yanni yati a je ärrı, ärrär je gwani näji

gwudi Ngwaalu. ³² Aa'ti ngaa la gäbici dji dere ndi obalu arri gwe gwalu, Ngwüyawüd na ngwüji ngwuru Garany na gi'doonga gidi Ngwaalu. ³³ Nono ati nyi bupi ndi gäbici ngwüjü 'dar aar jayanu giyi'ral 'dar ndi je ärrä. Ndi ari nggwa'ti ärrädi ndi jayi gwudi ligo'ro lüny, nyi be arrada ndi jayi gwudi ngwüji ngwonyadu, nunnu aar gilängidini.

11

¹ Gwujanar gora güny, anaku ati nyi gu gwuji gora gidi Kirictu.

O'rajidalu ndi otaci Ngwaalu kibedalu

² Äny gwürtädä je ndi ari ngaa lidiwayininy giyi'ral 'dar na gwani määädä ngwuja'ri ngwanni ngwape nje nga je enggaci anaku äädä je gu.

³ Äny gwüminä gwenene ndi aang lenge ndi ari Kirictu gwuru gi'ra gidi dur de'te de'te, na dur diru gi'ra gidi daw, na Ngwaalu ngwuru gi'ra gidi Kirictu. ⁴ Dur dere dannı datı otacı Ngwaalingalu na ngwallıjı yijirä gi'ra ge gıgwü'ribänälü, da'ti dınyädi Kirictung gwanni gwuru gi'ra güngün.

⁵ Na daw dere dannı datı otacı Ngwaalingalu na ngwallıjı yijirä gi'ra ge gıjalu mbüny, da'ti dınyädi gi'ra güngün, yıru nono mung wädini. ⁶ A be manarı daw datı 'tı gwü'rübäjä gi'ralu, gäbicär ngwü'ri'tädä ngwä'rälä, a manarı yıru yaaru ndi daw ü'ri'tädä ngwä'rälä na ngwüwädini, gäbicär ngwuje gwü'rübäjälü.

⁷ Dur da'ti da gwü'rübäji gi'ralu güngün, anni rung gi'remna gidi Ngwaalu na näji gwüngün,

a be daw diru näji gwudi dur. ⁸ Ndi ari dur da'ti aar ge'ta gidaw, a be daw diru dige'taar gidur. ⁹ Na dur da'ti aar gi'tijä dayu, a be daw diru digi'tijäär duru. ¹⁰ Yiru giyee na nunnu gwani yi'rr; a daw ge'te gony gere ki'rala nunnu ngwinggidi gi'remna gidi yeleny ki'ra güngün.

¹¹ A be Gideleny, daw da'ti ju 'ter gidur a dur ji 'ter gidaw. ¹² Ndi ari anaku ge'taar gu dayu gidur, yiru gu 'to ndi ari dur dilinginä gidaw. A be yi'ral 'dar yindi Ngwaalu.

¹³ Ombajar je be yigo'ro ye yalu, yü'ridi gu dayu ndi otaci Ngwaalingalu da'ti gwü'rübänä gi'ralo? ¹⁴ A mine drü dati nje 'ti enggaca ndi ari yiru yaaru gidur ndi oleye ngwä'rälü ¹⁵ ma be daw ole ngwä'rü, ngwa'ti ani iringini gwüngüne? Ndi ari digi'tijäär ngwä'rü ngwola ngwe gwü'rübäni gi'ralu. ¹⁶ A be manari diji dere diminü ndi garnati giyi'ral giyee, dimürä diru ndee dindi de yi'doonga 'dar yidi Ngwaalu na da'ti ar äti dere mana.

Eny gwudi Deleny

(Mätä 26.26-29; Murkuj 14.22-25; Luka 22.14-20)

¹⁷ Ngwuja'ri ngwee ngwadi nyi ngwe ari, äny gwä'tüdi gwada je ortada, ndi ari o'rajidalu gwalu gwati apa yi'ral yonyadana yanni yiki ndi ari ngwuje apa yanni yijaw. ¹⁸ Gwerre gwerre, nggwu'dingina ndi ari ma ji ma aang o'rajidalu liru gi'doonga gidi Ngwaalu, ngaa lati ü'ri'tidänü, yinje änni yoko ndi ari ya gu ru 'did. ¹⁹ Yilinginna ndi ari ü'ri'tidänü gwadi ji 'danggalanu nunnu ngaa gwallini lanni lurnida

je Ngwaalu 'danggalanu. ²⁰ Ma aang o'rajidalu ngwaalu ngwe'te pu, ngaa lati 'ti o'rajidalu nunnu aang eny Enying gwudi Deleny, ²¹ ndi ari ma aang eny, diji de'te de'te dati dalmacani gwenggen gwe'te ngweny enying gwüngün a be gwenggen ji ngwamu ngwe, na gwe'te ngwiyi 'di ngwürläli! ²² Ngaa la'ti äti ngwu'duna ngwada gu eny ngaa gu iye? Na ngaa lati anidanu gi'doonga ge gidi Ngwaalu ngaa je gäbici je lanni liru ngwuwayi a je yaaru ape? A be nggwada je ca? Ii a je ortada giyi'ral giyee? Nggwa'ti gwa je ortada!

²³ Ndi ari yanni yape nje Gideleny, yiru yanni yima je ätäda yani ndi ari Deleny dani Yicu gidilung danni dima aar de gwurlanu, gwapu gona, ²⁴ ngwube ci Ngwaalinga yäy 'tu ngwü'ränü ngwube ari, "Ngwanginu ngwüny ngwuru ngwee, ngwani nga nga, ärrär je giyee nyi ye diwayini." ²⁵ Ye'te ye'te mana anni ma aar medaji enying, ngwape ginya ngwari, "Giny nggee giru gekajidi gwanni gwuyang gwudi yin yüny, ärrär je giyee ma aang iyi nyi ge diwayini."

²⁶ Ndi ari manari ngaa lima eny gona nggee ngaa iyi ginya nggee, ngaa ondajalu yi'rany ye yidi Deleny 'di ngwo'ra.

²⁷ Yäy gu no, diji danni dadi eny gona ngwiyi ginya gidi Deleny gay ge ga'ti jaw, nginde gwa ke nono ngwanginu gwudi Deleny na giyin yüngün. ²⁸ A diji ombani ligo'ro lüngün gwerre gwerre ndi eny gona ngwiyi ginya. ²⁹ Ndi ari diji danni da eny ngwiyi danidanu ngwanginu ngwe gwudi Deleny, da eny da iyi da obalu ligo'ro le lüngün. ³⁰ Yi'ral giyee yigäbicä je lonyadu

'danggalanu aar ami'rati aar ümi na loko lima ayi. ³¹ Ma be ari alanga lombana yigo'ro yege, la'ti ladi nje le obalu. ³² Ma nje gwe Deleny obalu, gwureraji nje nunnu aa'ti a la ji linje le obalu ngwüjingä le ngwudi didlä.

³³ Yäy gu no, lani ngwänggäri, manari ngaa lima o'rajidalu gwüpäng ndi eny, dünicidär. ³⁴ Dijä dannu diti ngwamu gwulleney ndi dünici ngwüjü, ngweny 'dunu 'dünggüngün, nunnu ma aang o'rajidalu aa'ti ya gwurli ya ru obalu.

Na ma ji minyi ila, ya je be enggaci yanni yima i'dälü.

12

Angidaji gwudi Ligirrim lidi Ngwaalu

¹ A be gwani yi'ral yanni yulla je yani angidaji gwudi Ligirrim lidi Ngwaalu lani ngweengga, äny gwubupa je ngaa je lenge. ² Ngaa lilingidi ndi ari gwele gwerre nga nga liru ngwüji ngwa'ti lingidi Ngwaalinga ngwuruya je didülä dati 'ti ondaju ara je dudiyi. ³ Yäy gu no nggwa je ondaci ndi ari, dijä dere da'ti dati ondaju Ligirrim le lidi Ngwaalu dati ari, "Yicu gwü'täjäär gu ngwünyü," na dijä dere da'ti da ari, "Yicu gwuru Deleny," 'dogo Ligirrim le lanni Liju'ru.

⁴ Angidaji gwudi ligirrim nggwo onyadu yi'ranu, a be Ligirrim ru le'te le'te. ⁵ Yiiru giyo yonyadu yi'ranu a be Deleny ru de'te de'te. ⁶ Apepe nggwo gwonyadu yi'ranu a be Ngwaalu ru ngwe'te ngwe'te ngwanni ngwati ape yi'ral 'dar 'dengge.

7 Diji de'te de'te dati gu Ngwaalu inggidi Ligi'rimä lani jayi gwudi ngwüji 'dar. 8 Gidiji de'te, dati Ngwaalu ätäädä ngwuja'ri ngwudi bebere Ligi'rim le na mana di'ter ngwätädä ngwuja'ri ngwudi lenge Ligi'rim le le'te le'te, 9 na di'ter ngwätädä ämning Ngwaalu Ligi'rim le le'te le'te a di'ter ngwätädä angidajing gwudi u'riyi nono Ligi'rim le giloo le'te le'te, 10 na di'ter ngwätädä ndi ape yiima, na di'ter aar ätäädä ndi alliji yijirä, na di'ter aar ätäädä ndi lenge ngwügi'rimä, na di'ter ndi ondaji ngwungla ngwe ngwu'ter, na di'ter aar ätäädä ndi gwürli ngwungla. 11 Giyee 'dar apepe gwuru gwudi Ligi'rim le'te le'te na yating je gegenaci ngwüjü anaku mining gu.

Ngwanginu ngwuru ngwe'te pu aar be onyadi yerelanu

12 Ngwanginu ngwuru ngwe'te pu aar be äti yerel yonyadanu, na yerel giyee yonyadanu, yati ge'te ngwangina ngwe'te pu. Yäy yiru gu 'to no ndi Kirictu. 13 Ndi ari alanga 'dar linyinyinä Giligi'rim le'te pu ngwanginu ngwe'te pu manari a liru Ngwüyäwüd na manari a liru ngwüji ngwanni ngwuru Garany na manari a liru ngwinäd na manari a la'ti gu rüdi. Alanga 'dar lätädi nje Ligi'rimä le'te pu ar iyä.

14 Gwenene ngwanginu ngwätüdi gerel ge'te pu aar be onyadi yerelanu. 15 Manari gora gaadi ari, "Nunnu äny gwä'tüdi guy, äny gwä'tüdi gwudi ngwanginu," gay ga'ti gaading ge abri ndi ru gidi ngwanginu. 16 A manari läni laadi ari, "Nunnu äny gwä'tüdi läy, nggwä'tüdi gwudi

ngwanginu,” gay ga'ti gaading ge abri ndi ru lidi ngwanginu. ¹⁷ Adinari ngwanginu 'dar ru läy, a laadi be 'dingini ange gwe? Na adinari 'dar ru läni, a laadi be ü'ti ange gwe? ¹⁸ A be 'didanu ru ndi ari Ngwaalu ngwuma gege'te yerel ngwanginu 'dar anaku mīning gu ndi aar gu ru. ¹⁹ Adinari aar ru gerel ge'te pu 'dar, ngwanginu ngwaadi be gī'tinä awa? ²⁰ Yiru ndi ari yerel yidi ngwanginu onyadi a be ngwanginu ru ngwe'te pu.

²¹ No läy la'ti la ci guy nu, “Äny gwa'ti ang mīnü.” Na gi'ra ga'ti ga ci yora, “Äny gwa'ta je mīnü!” ²² Yiru manni ndi ari yerel yidi ngwanginu yanni yati enggani yami'ratu, yiru yanni yojemana yi'ral. ²³ Na yerel ngwanginu yanni yati enggani yooko gu'ru ndi aar je denya, yati ar je denya denyang gwanni gwuru 'ter. Na yerel ngwanginu yanni yati 'ti engganalu, yiru ya ärrini yi'ral yijaw, ²⁴ a be yerel ngwanginu ngwege yanni yenggana ya'ti mīnü ndi aar je ärrī yi'ral yijaw. A be Ngwaalu ngwuru ngwügä'räjä yerel ngwanginu gwüpäng ngwuje ätädäni yerel gu'ru yanni yami'ratu. ²⁵ Nunnu aa'ti ü'ri'tidänü gwa ji ngwanginu aar be ubidanu ndi arngajidi. ²⁶ Manari ngwanginu gerel ge'te ngwumbuju dirbä, yerel 'dar ngwanginu ngwa aar ngwe mbuji dirbä, ma gerel ge'te näjini a yerel 'dar aar le jayanu.

²⁷ Gwenene nga nga liru ngwanginu ngwudi Kirictu, na diji de'te de'te 'danggalanu diru gerel gidi ngwanginu. ²⁸ Na ki'doonga gidi Ngwaalu, Ngwaalu ngwuma ge'te gwerre gw-

erre ngwo'ra ngwükäjäär je, ngwo're ngwuge'te ngwüjirä, a mana ngwuge'te ngworta, a be lanni lati ape yiima, na lanni langidacaar je ndi u'riyi ngwüjü nono, lanni lati gataji ngwüjü düwä ngwu'ter, lanni langidacaar je ndi rurriyi yiiru, na lanni lati ondaji ngwungla ngwe ngwu'ter. ²⁹ Ngindenga 'dar liru ngwoo'ra ngwükäjäär je? Ngindenga 'dar liru ngwüjire? Ngindenga 'dar liru ngwoorta? Ngindenga 'dar lati ape yiima? ³⁰ Ngindenga 'dar langidacaar je yiima ndi u'riyi ngwüjü nono? Ngindenga 'dar lati ondaji ngwungla ngwe ngwu'tere? Ngindenga 'dar läti yiima ndi gwürli ngwungla? ³¹ Ara je yigor enyanu gwani angidaji gwanni gwupana.

A gwenene nggwa je enggaci gay ganni girana gu'ru.

13

Bupi gwudi ämnä

¹ Adinari nyi äti yiima ndi ondaji ngwungla ngwe ngwu'ter ngwudi ngwüji ngwümnä na ngwudi y'rr, nyi 'ti be äti ämnning, äny gwuru nono laaba lipinä kiling kiling 'dogo na nyi aranu ring ring nono gä'ringgülä. ² Adinari aar nyi angidaci ndi alliji yijirä nyi lenge yujimida 'dar nyi äti bebereng 'dar na adinari nyi äti ämnning Ngwaalu 'di ating äbri yeno, nyi 'ti be äti ämnning, äny gwuru 'tur. ³ Adinari nyi ätäädä ngwuwaya ngwony ngwüny 'dar nyi gatu ngwanginu ngwüny giligä aar ü'dini* nyi 'ti be äti ämnning, ya'ti nje mbuji yere.

* **13:3** 13.3 Yitab yoko yati ari, nunnu nyi iringini.

Elle gwudi änni

⁴ Änni gwati määtä liguri, änni gwati inä, änni gwä'tüdi y'i'düny, änni gwati 'ti iringinä na gwati 'ti piya ligo'ro. ⁵ Änni gwati 'ti arru yi'ral yiki, gwa'ti büpädi giligo'ro lüngün, gwati 'ti kanu torneny, gwati 'ti gi'tinijälü giyi'ral yanni yiki. ⁶ Änni gwati 'ti jayanu giyi'ral yanni yiki gwati jayanu giyi'ral yanni yiru 'didanu. ⁷ Änni gwati etadi giyomon 'dar gwati ännäci giyomon 'dar gwati ge'taji giyomon 'dar, gwati or'temaji giyomon 'dar.

Ojeme gwudi änni

⁸ Änni gwati 'ti dämänä a'tur. A be gwani yijir, yadi düni, gwani ondaji ngwungla ngwe ngwu'ter, gwa medadi, gwani bebere, gwa dudi. ⁹ Ndi ari yilingidär je yerel yoko ar alliji yijira yerel yoko, ¹⁰ ma be aji ma mbuti ila, yanni ya'ti mbutu ya be abri kayanu. ¹¹ Anni rüdüny gwooko, nggwati ondaji yogonga nono giji ganni gooko, nyi iriyi ngwäyälü nono giji ganni gooko, a ya'rany yüny ru nono yidi giji ganni gooko. A be anni minyi pe, nggwuma gatu yogonga mbüny gwodan. ¹² Yati ar je engga gwenene, yänggädär jälü ngwü'rimbilä nono gwele kalmandranu, ya be aji ya ar je engga ngwäyanü. Gwenene yilingidi nje yerel yoko nggwa be aji yinje lenge ku nono linginniny gu ku.

¹³ Na gwenene giyee tä'r'il giyo yijalu, änni Ngwaalu, ge'taji na änni. A be yanni yipana gu'ru giyi'ral giyee, änni gwuru.

14

Angidaji gwudi yijir na ondaji ngwungla ngwe ngwu'ter

¹ Yäy gu no, gwujanar gay gidi ämnä, ara je yigor iyiji angidajing gwudi Ligirim lidi Ngwaalu gwece gwece angidaji gwudi yijir ndi ondaji ngwuja'ri ngwindi Ngwaalu. ² Dijji danni dati ondaji lingla li'ter, dati 'ti ondacu dijü danni dümnä a be dati ondaci Ngwaalinga. 'Didanu dijji dere da'ti dati lenge ngwuja'ri ngwüngün. Dati ondaji yujimida Ligirim le lidi Ngwaalu. ³ A be dijji danni dati alliji yijirä, dati ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwati rime aar ojemeye ngwüjü nono aar je or'temaji. ⁴ Dijji danni dati ondaji ngwuja'ri lingla le li'ter, dati oda ligo'ro lüngün 'dogo a be nginde gwanni gwati alliji yijirä, gwati oda gi'donga gidi Ngwaalu. ⁵ Äny gwüjädi ndi ari nga nga 'dar ngaa ondaji ngwungla ngwe ngwu'ter, nyi be jadani ndi ari ngaa alliji yijirä. Gwanni gwati alliji yijirä gwupana gu'ru nginde gwanni gwati ondaji ngwungla ngwe ngwu'ter, 'dogo manari gwuma ji gwanni ngwa gwürli ngwuja'ri nunnu a je gi'doonga gidi Ngwaalu lenge aar ngwe oda yigo'ro yegen.

⁶ Gwenene lani ngweengga minyi ila 'danggalu nyi ondaji ngwuja'ri ngwungla ngwe ngwu'ter, jayi gwuru ange gwa aang mbuji 'dünggüny? 'Dogo manari äny gwuma je ondaci ngwuja'ri ngwani 'täälü ngaa je enggaci yere yani bebere na yijir yere na ngwuja'ri ngwere ngwudi enggace, yi'ral giyee ya je oda ngaa la mätinälü.

⁷ 'Di 'to ngwong ngwanni ngwati aar je äri,

ngwati aranu ngwa'ti äti miding, nono guulla na dümbärä, ngwa aar ngwe lenge yal yegen yorto ngwaalinga ne ma aar je 'ti gi'tijä yal rung rung? ⁸ A mana, ma 'ti giil mi'rinä yal yilinginna, yärü gwanni gwa ji mama ngwü'tädä giyäärä? ⁹ Giyee yiru gu 'to 'danggalu. Ma aang 'ti ondaju ngwuja'ri ngwulinginna lingla le lalu, awa a be diji lenge ngwuja'ri ngwanni ngwara ngwe? A gwa be ji 'dogo ndi ondajajalu ngwa'ri ngwanu. ¹⁰ Yilinginna ndi ari ngwungla ngwo gididlä ngwonyadu yi'ranu a be ngwungla ku, ngwulinginna ngwuja'ri. ¹¹ Minyi 'ti lingidi ngwuja'ri ngwudi lingla ngwondaja je diji, äny gwuru giilü gi'ter gidiji ndoo dondaja na nginde gwuru giilü gi'ter 'dünggüny. ¹² Giyee yiru gu no 'to 'danggalu. Anni itärä je yigoranu gwani angidaji gwudi Lig'i'rim lidi Ngwaalu, ara je be yigor iyiji gendaning angidajing gwanni gwati oda gi'donga gidi Ngwaalu.

¹³ Yäy gu no, diji danni dadi ondaji lingla le li'ter, gäbicär ngwotaci Ngwaalingalu aar ätäädä yiima yidi gwürlü ngwuja'ralu ngwarung ngwe. ¹⁴ Ndi ari minyi otaci Ngwaalingalu lingla le li'ter, lig'i'rim lüny lati otaci Ngwaalingalu, a be ya'rany yüny ya'ti äti gonyalu gere. ¹⁵ No yiiru yiru ange yadi nje ärrü? Nggwotaci Ngwaalingalu lig'i'rim le lüny nyi be otacalu 'to ya'rany ye yüny. Äny gwa elnge lig'i'rim le lüny nyi be elnge 'to ya'rany ye yüny. ¹⁶ Ma be ari nga gwürtädi Ngwaalinga lig'i'rim le lingla le li'ter, a be diji danni da'ti da lenge ngwuja'ri ngwara ngwe. Awa ngwube ari, "Yiru gu"

ngwuja'ri ngwunga ngwuca ngwe Ngwaalinga yäy 'tu, anni aa'ting lingidi ngwuja'ri ngwanni ngwara ngwe? ¹⁷ Yanni yica ye Ngwaalinga yäy 'tu yijaw a be ya'ti ya oda diju di'ter. ¹⁸ Nggwuca Ngwaalinga yäy 'tu ndi ari nggwati ondajani 'danggalu 'dar ngwungla ngwe ngwu'ter. ¹⁹ A be ndi o'rajidalu gwudi gi'doonga, yijayana ndi nyi ondaji ngwuja'ri 'tudini (5) ngwulinginna nunnu nje ngwe enggaci ngwüjü ngwu'ter ndi nyi ondaji ngwuja'ri ngwüü'ri 'di (10,000) lingla le li'ter ngwa'ti linginna.

²⁰ Lani ngweengga, gäbicär yogonga. Giyi'ral yanni yiki, rüdär ya'ranya nono yidi yiju yanni yooko, a be ndi iriyi ngwäyälü gwalu rüdär nono ngwüjü ngwanni ngwupa. ²¹ Yüllinä giyobo ndi ari,

“Ngwungla le ngwudi ngwüji ngwu'ter
na ngwulem ngwe ngwudi ngwüji ngwuru
güülü 'ter

nggwa ondaci ngwüjü ngwüny,
a be 'di no ngindenga la'ti liny 'dengenaci,”
Ngwaalu ngwaru gu.

²² Yäy gu no, ondaji ngwungla ngwe ngwu'ter gwä'tüdi gi'remna ngwikirijin ngwube ru gi'remna ngwüji ngwanni gwä'tüdi ngwikirijin nunnu ngwinggidi yiima yidi Ngwaalu a be yijir yidi ngwikirijin yiru, yä'tüdi yidi ngwüji ngwanni gwä'tüdi ngwikirijin. ²³ Yäy gu no ma aang o'rajidalu gwüpäng 'dar liru gi'doonga gidi Ngwaalu, a ngwüji 'dar ondaji ngwungla ngwu'ter, a loko lanni la'ti lingidi yi'ral yidi

Ngwaalu na loko lanni lä'tüdi ngwükirijin ändä, la'ti la ari nga nga rlälü giyi'rano? ²⁴ Ma be ari gwanni gwä'tüdi dikirijin na diji danni da'ti lingidi yi'ral yidi Ngwaalu ändä ngwumbuji ngwüjü 'dar ngwalliji yijrä, gwa gäbicinä gwücinänü gwa lenge ndi ari nginde gwuki na gwa aar gwe obalu ngwuja'ri ngwe 'dar ngwu'dingining je, ²⁵ na yujimid yere yidi ligor lüngün ya 'täälü, no nginde gwa aalu yirku ye gwa kwuci Ngwaalingalu gwa inggidi ndi ari, "Ngwaalu 'di'danu ngwo 'danggalanu."

Äpiji Ngwaalinga yobo gay ge gidünälü

²⁶ A ladi be ara lani ngweengga? Ma aang o'rajidalu gwüpäng, a diji de'te äti delnga na ngwuja'ri ngwudi enggaci ngwüjü, na 'täälü na ondaji ngwungla ngwe ngwu'ter na ndi gwürlü ngwuja'ralu. Giyee 'dar gäbicär je aar äpinä gwani ojemeye gi'donga nono gidi Ngwaalu. ²⁷ Ma diji dere ondaji lingla le li'ter, aar ondaji rom (2) na tä'räl (3) 'dogo, ati aar dünicidi ndi ondaji a diji ji danni dadi gwürlü ngwuja'ralu. ²⁸ Ma diji erne dadi gwürlü ngwuja'ralu, gwanni gwadi ondaji lingla le li'ter ngwugwugwundi ki'doonga ngwondaci ligo'ro lüngün 'dogo na Ngwaalu.

²⁹ A ngwüjir rom na tä'räl ondaji, a be loko iriyi ngwuja'ri ngwäy nono mama gwanni ngwaraar ngwe. ³⁰ Na ma 'täälü ilijä dijü dijalu, gwanni gwaju ndi ondaji gwerre gwerre, ngwüdünä. ³¹ Ndi ari nga nga 'dar la be gigi'tidi ndi alliji yijrä nunnu 'dar aar lenge na 'dar aar ojeme nono. ³² A be ngwügi'räm ngwudi ngwüjir

ngwa je ngwüjir ngwegen määtä. ³³ Ngwaalu ngwä'tüdi ngwudi 'digwü'rr yi'ralanu, aar be ru Ngwaalu ngwudi adatalu. Anaku raar gu giyi'doonga 'dar yidi ngwüji ngwudi Ngwaalu, ³⁴ a ngwaw gwugwundi giyi'doonga yidi Ngwaalu. Aa'ti ngwa aar je gäbici ndi utalu aar be äti 'dengenacing anaku aru gu yobo. ³⁵ Ma aar ru ngwadi lenge aar utalu yi'ral yere, aar otaci ngwuralu ngwegen 'dunu, ndi ari ya'ti yijaw ndi daw utalu ki'doonganu.

³⁶ Ngaa laru ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwü'tüdi 'danggalu? Na ngaa laru ngaa ru jücü lanni lima gu ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu obanano? ³⁷ Ma diji ci ligo'ro lüngün diru dijir na dangidacaar yiima ye yidi Ligi'räm, ngwube lenge ndi ari ngwuja'ri ngwee ngwüllijä je, girinya gwudi Deleny gwuru. ³⁸ Mung i'dädänü ngwuja'ri ngwe ngwee, nginde gwa aar gwe i'dädänü giligo'ro lüngün!

³⁹ Yäy gu no, lani ngwänggäri ara je yigor enyanu ndi alliji yijirä, na aa'ti ngaa la üminici ondajing ngwungla le ngwu'ter. ⁴⁰ A be yi'ral 'dar äpini gay ge gijaw aar ele kayalu.

15

'Di'ri gwudi Kirictu

¹ Gwenene lani ngweengga, nggwa je diwayiniyi ngwuja'ri ngwe ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwujaw ngwanni ngwenggaca je, ngwanni ngwuma je ape ngwanni ngwo ngwümätinä gu 'di'däny. ² Ngwuja'ri ngwe ngwee ngwujaw, ngaa ligilängidinä, manari

ngaa gilo limätinä ngwuja'ri 'di'däny ngwanni ngwondaca je. Ma aar gu 'ti rüdi, ngaa lämnä Ngwaalu 'tur.

³ Ndi ari ngwuja'ri ngwanni ngwape nje ngwuru ngwanni ngwuma je ätäda ndi ari ngwuru ngwanni ngwojema ngwuru gi'ra ndi ari, Kirictu gwayu gwani ke gwege anaku üllinäär gu kitabanu, ⁴ ndi ari nginde gwuma aar gatu, ndi ari gwuma jalu yomon tä'räl gwuma aar 'di'riyä gwumidu anaku üllinäär gu kitabanu.

⁵ Na ndi ari nginde gwuma 'täcä Butrujingalu, 'di ngwube o're ngwü'täcä ngwo'ralu ngwükäjäär je ngwüngün ngwuru 'di na rom (12). ⁶ Ngwo're mana ngwü'täcä ngwenggalu ngwonyadana küü'ri tudini tudini (500) gilingen le'te le'te, gilona lonyadana limidu na loko lima ayi. ⁷ Ngwo're mana ngwü'täcä Yagubingalu na ngwoo'ra ngwükäjäär je 'dar ⁸ na gwodanalü aar nyi be 'täcälü änying 'to gwanni gwuru nono gijü ganni gibürääränü.

⁹ Äny gwuru gwanni gwokana gu'ru ngwoo'ranu ngwükäjäär je, äny gwa'ti lengedadu ndi aar nyi urnidi doo'ra dükäjäär, ndi ari äny gwuru diji danni dübinä gi'dongalu gidi Ngwaalu. ¹⁰ A be yimi'rü ye yidi Ngwaalu, äny gwuma ru anaku ru nyi gu gwenene, a yimi'rü yüngün 'dünggüny yä'tüdi 'tur. No yiminyi ye apani yiiru 'denggen 'dar anaku raar gu, a be äny gwä'tüdi, yimi'rü yiru yidi Ngwaalu yanni yiju 'dünggüny. ¹¹ Minyi ru na aar ru ngindenga, yiru giyee yanni yondaji nje aar ru yanni yima

gu ämni Ngwaalu.

'Di'ri gwudi ngwükirijin

¹² A be anni ündäjinär ndi ari Kirictu gwuma aar 'di'riyi giyi'ranyanu, awa a be loko 'danggalanu ari manari diji dima ayi da'ti da 'di'ra dimidu? ¹³ Na manari 'di'ri giyi'ranyanu gwa'ti, ya be ani ndi ari 'di Kirictu 'to gwa'ti aar 'di'riyalü gwumidu. ¹⁴ Na adinari Kirictu gwuma aar 'ti 'di'riyalü, ngwuja'ri ngwäri ngwanni ngwondajiiny ngwe ngwuru 'tur, na ämni Ngwaalu gwalu gwuru 'tur 'to. ¹⁵ Na yanni yikana, nyii laadi be ru ngwüji ngwuru ngwu'duru ngwuja'ri ngwe ngwudi Ngwaalu ndi ari nyii londaja ndi ari Ngwaalu ngwü'di'riyâ Kirictungalu giyi'ranyanu. Ngwu'ti be 'di'riyalü adinari 'didanu gwuru ndi ari 'di'ri gwa'ti gwudi ngwüji ngwanni ngwayu. ¹⁶ Ndi ari manari ngwüji ngwanni ngwayu ngwa'ti ngwa aar je 'di'riyalü gwumidu, Kirictu gwa'ti 'di'rälü 'to. ¹⁷ Na adinari aar 'ti 'di'riyâ Kirictungalu gwumidu giyi'ranyanu, ämni Ngwaalu gwalu gwa'ti äti ngwäyanü, ngaa gilona giyi'ralanu yalu yanni yiki. ¹⁸ A be gilä'di 'to lanni lima ayi gwerre lämnä ndi Kirictu, lidudu. ¹⁹ Manari ge'taji gwege ndi Kirictu gwuru 'dogo midu nggwee gididlä ndee, a la be ru ngwüji ngwanni ngwagi'rana ngwäy ngwüji 'dar.

²⁰ A be 'didanu gwuru ndi ari Kirictu gwuma aar 'di'riyalü giyi'ranyanu gwuru gi'ra ndi 'di'ri ngwüjänü ngwanni gwuma ayi. ²¹ Ndi ari anaku ji gu yi'rany gididlä diji de, 'di'ri giyi'ranyanu 'to gwa ji diji de di'ter. ²² Ndi ari

anaku ati gu yi'rany ji ngwüji 'dar aar ayi ndi ari ngwuru ngwudi Adam, yiru gu 'to ndi ari midi gwa ji ngwüji 'dar aar midi ndi ari ngwuru ngwudi Kirictu. ²³ A be yi'ral 'dar yadi gwugwu-didalu kaji gegen gwerre gwerre a Kirictu gwuru gi'ra ndi aar 'di'riyälü a be ngwüji ngwüngün gwujanalu ma ji mung ila. ²⁴ A be didlä medadi, manari gwuma gwä'räci Ngwaalinga ngwuru Papa yelenya, manari gwuma pädä yur'talu, yelenyalu na yiimalu 'dar. ²⁵ Ndi ari gwa ape yelenya 'di ngwacaji güwänälü güngün 'dar giyoranu. ²⁶ Yanni yiru güwänälü gwodan ndi pänälü, yi'rany yiru. ²⁷ Ndi ari gitab garu nu, "Gwuma ge'te yi'ralalu 'dar giyoranu yüngün." A be anni aru gitab ndi ari, "yi'ralalu 'dar" yima gi'tini giyoranu 'dünggüngün, yilinginnalu 're'dr ndi ari ya'ti änijänä ligo'ro lidi Ngwaalu ngwanni ngwuge'te yi'ralalu 'dar giyoranu yidi Kirictu. ²⁸ Manari yiming je ärrä giyee, Giji giligo'ro lüngün ga be o'raci ngindeng gwuru Ngwaalu ngwanni ngwuge'te yi'ralalu 'dar giyoranu yüngün, nunnu a Ngwaalu ru ngwanni ngwadi ru 'dar giyi'ral 'dar.

²⁹ A be gwenene manari yäti ngwäyänü ndi ari 'di'ri giyi'ranyanu gwa'ti, a mine ladi ärrä ange loko lanni gilo liyinyinä gwani ngwüji ngwanni ngwayu? Manari 'di'ri gwa'ti a'tur gwudi ngwüji ngwanni ngwayu, ange gwuru a be ngwüji nyinyini gwani ngindenga? ³⁰ Na yani ange 'dänggäri ange gwuru ndi äniji yigo'ro yäri gidirbänü kaji 'dar? ³¹ Nggwati ngille yi'rany

yomonalu pipi'ri'ti, nggwadi ari lani ngweengga yiru ange yiru 'didanu anni ati nyi iringini 'danggalu ndi Yicu Kirictu gwuru Deleny dege. ³² Manari nyii ligarnatu ngwüjü ngwe kündär gani Abijuj nono minyii kwudi ngwäng ngwe 'dogo gwani yi'ral yidi diji dümnä, yiru ange yanni yibilidi nje? Manari ngwüji ngwanni ngwayu ngwä'tüdi ngwadi 'di'ri giyi'ranyanu, "Ar be eny ar iyi,

ndi ari bigänü a lani yi'rany."

³³ Aa'ti la je i'däjänü. Lingidär ndi ari, "Gwugwudidi gwanni ngwuki, gwati kiyi ngwüjü drü ngwanni ngwujaw." ³⁴ Gwä'rär gora galu ngaa o'raca yigor yalu ngaa iriyi ngwäyalü mama giyi'ral yanni yijaw ngaa gatana keng gwalu. Ndi ari loko gilo la'ti lingidi Ngwaalinga, nggwaru ngwaja'ri ngwee nunnu ara je yaaru ape.

'Di'ri gwudi ngwanginu

³⁵ Ma be ari diji dutalu ndi ari, "Ngwüji ngwanni ngwayu ngwadi aar je 'di'riyalü awa? Ngwanginu ngwanni ngwadi aar ngwe 'di'rälü ngwadi ru 'taa?" ³⁶ Ye'rr yindi ne giyee! Yuula yanni yata je kwoy gidiyäng yati 'ti 'tüdi aar midi manari yima 'ti ayu. ³⁷ Ma ang kwoy, nga gwati 'ti kwüdi ngwangina ngwanni ngwadi ru, ati be guula ru gati ang kwoy gidi yona na gidi gong gere mana. ³⁸ A be Ngwaalu ru ngwati ätäda ngwangina anaku mining gu. A guula ge'te ge'te 'dar, gating ätäda ngwangina ngwüngün. ³⁹ Ngwanginu ngwudi ngwong 'dar ngwä'tüdi ngwe'te ngwe'te. Ngwanginu ngwudi

ngwüji ngwümnä ngwuru 'ter, a ngwanginu ngwudi ngwäng ru 'ter, na yî'rä yäti ngwangina ngwuru 'ter, na ngwuum, aar äti ngwangina ngwuru 'ter. ⁴⁰ Ngwanginu ngwo 'to ngwudi gerala aar ji ngwudi diyängälü a be jayi gwudi ngwanginu ngwudi gerala gwuru 'ter na jayi gwudi ngwanginu ngwudi diyängälü gwuru 'ter. ⁴¹ Lingen läti jaying gwüngün gwuru 'ter a düüwä äti gwüngün gwuru 'ter a yuurrum äti jaying gwegen gwuru 'ter na guurrum ge'te gätänä jaying gwuru 'ter kuurrum gi'ter.

⁴² No yadi gu ru 'to ngwüji ngwanni ngwadi 'di'rälü giyi'ranyanu. Ngwanginu ngwanni ngwügätinä ngwu'digi'ru, ngwa aar je 'di'riyälü ngwa'ti 'digi'ru. ⁴³ Ngwügätinä ngwu'dünyinä, ngwa aar je 'di'riyälü ngwünäjinä. Ngwügätinä ngwami'ratu, ngwa aar je 'di'riyälü ngwuru yiima. ⁴⁴ Ngwügätinä ngwuru ngwanginu ngwudi diyäng, ngwa aar je 'di'riyälü ngwuru ngwanginu ngwudi ligi'rim.

Manari ngwanginu ngwo ngwanni ngwuru lingeno, ngwanginu ngwo 'to ngwanni ngwuru ligi'rim.

⁴⁵ No yüllinä ndi ari, “Adam gwanni gwuru gi'ra gwuma ru diji ngwumidu,” Adam gwudi gwodaning gwani Kirictu, gwuma ru ligi'rim li'tüyä miding. ⁴⁶ Yanni yiru ligi'rim yä'tüdi yanni yindi gwerre gwerre aar be ru yanni yiru lingeno aar be ji yanni yiru ligi'rim. ⁴⁷ Adam gwudi gwerre gwerreng gwuru gilü gwudi diyäng. A be Kirictu ru Adam gwudi

gwodaning gwuru gwudi geralang. ⁴⁸ Nono ru gu diji didi diyängälü, no liru gu 'to lidi diyängälü. A anaku ru gu diji didi geralang, no liru gu 'to lidi geralang. ⁴⁹ Nono lingannar nje gu diji didi diyängälü, a la linganni 'to, dijü didi geralang.

⁵⁰ Nggwa je ondaci lani ngweengga ndi ari, lingeno na yin ya'ti ya yape yu'rina yidi yeleny yidi Ngwaalu anaku 'to ndi ari ayi gwa'ti gwa ape yu'rina yidi gwur'taling.

⁵¹ 'Dinginar, nggwa je ondaci yujimida, alanga la'ti la ayi 'dar a be a la gwürlini 'dar ⁵² ngwangina nono gwele ma läy ari jäbr, gil ge ganni gadi mi'rinalü gwodan. Ndi ari gil ga mi'rini, ngwüji ngwanni ngwayu ngwa aar je 'di'riyälü ngwumidu, na alanga la gwürlini. ⁵³ Ndi ari ngwanginu ngwanni ngwayu ngwa genne ngwangina ngwanni ngwumidu na gwudi lingeno ngwa genne miding gwudi gwur'taling. ⁵⁴ Manari ngwanginu ngwanni ngwayu ngwuma genne ngwangina gwanni ngwa'ti ayu, gwudi lingeno ma aar genne ngwanginu gwudi gwur'taling, ngwuja'ri ngwe'te gwanni ngwüllinä ngwa be äti ngwäyanü gwanni ngwaru nu, "Dami gwuma ngadini yi'rany, na yi'rany ya'ti ba be."

⁵⁵ "Dami gwunga gwanna, gwani yi'rany?"

Dügi dunga danna, gwani yi'rany?"

⁵⁶ Dügi didi yi'rany ke gwuru na yiima yidi ke, yobo yiru. ⁵⁷ A be yäy 'tu gwani Ngwaalu! Ngwati nje ätäda daming Deleny de dege dani Yicu Kirictu.

⁵⁸ Yäy gu no, lani ngwänggäri ngwämni nje, mätinärälü 'di'däny. Aa'ti gong gere ga je lagajalu. Ge'tar yigo'ro yalu 'dar giyiuru yidi Deleny, ndi ari ngaa lilingidi yiuru yalu Gideleny yä'tüdi 'tur.

16

Gataji gi'donga düwä gidi Ngwaalu Üräjälim

¹ Gwenene gwani ge'tajidi ngwuy ndi gataji gi'doonga düwä gidi Ngwaalu Üräjälim, ärrär je yanni yiciny ye ngwikirijinä ngwudi yi'doonga yidi ngwaalu gwani Galatiya ndi aar je ärrä.

² Gomon ganni giru gi'ra giyomon 'dar kwo'ra tä'räl, ati dji de'te de'te 'danggalanu äbrä ngwü'rinyä ngwoko ngwanni ngwata je mbuji ngaa je ge'taji gay ge'te ngaa je ge'talu, nunnu minyi ila, aa'ti ba be a la ji ndi ari ar utitalu.

³ Miny obana, nggwa be ülliji ngwüjü ngwanni ngwuma je äbrä ngwuja'ri ngwunje ükäji aar ape angidacing gwalu aar äpiji gi'donga gidi Ngwaalu Üräjälim. Na ngwuja'ri ngwanni ngwunje ülliji, linje inggidi ndi ari lani yärüngä. ⁴ Manari yima gu jayi ndi ari nyi ele 'to, linyii le be gwugwudidi.

Yidi ligo'ro lüny

⁵ Ma be ari äny gwuma millidana ngwaalu gwani Majiduniya, nggwa be ila 'danggalu ndi ari äny gwadi millidana ngwaalu gwani Majiduniya. ⁶ Ma aar gu ru, a la jalu gwooko nyi jalu digo de, nunnu nyii gataji düwä gidilä dünü ngwaalu ngwere ngwadi nyi gu ele. ⁷ Nggwa'ti

jädi ndi ila nga je enggani gwenene 'dogo, nyi be ele. Nggwuge'taja ndi ar jalu gwooko ma gu Deleny ari. ⁸ A be nggwadina jalu ngene Abijuj 'di a gomon ila gidi Yi'rinyinä yidi Uni, ⁹ ndi ari Ngwaalu ngwuminy igitiji gay gipa gidi yiiru yonyadu ndi äpini a gilo lonyadu lanni linijiny.

¹⁰ Ma Timijawuj ila, ombajar aa'ti gwa yi'ral yere iyiyi yedenyo ma le ji, ndi ari gwapu yiiru yidi Deleny nono änying. ¹¹ Yäy gu no, aa'ti gwa diji dere calu mireny. Gwä'rär nunnu ngwa ji ngwo'ra gora gijaw aar nyi o'raca nggwo gwüdünicinny ndi aar ila ngweengga ngwe.

¹² Gwenene ndi utalu gwalu gwani diweengga dege dani Abuluj, gwüpäcinyälü gwuleny nunnu aar gwugwudida ngweengga ngwe ngwila 'danggalu. Nggwo be gwa'ti gu jädi gwenene ndi ila a be gwa ji gwila mung mbuja gay.

Mi'ra

¹³ Arnganar. Mätinärälü 'di'däny ndi ämni Ngwaalu. 'Raranu. Ojemar nono. ¹⁴ Ärrär yi'ral 'dar ämni gwe.

¹⁵ Ngaa lilingidi ndi ari gubu gidi Ijitanaj liru lanni liru ngwikirijin gwerre gwerre ngwaalu ngwani Akayiya a lima ge'taji yigo'ro yegen giyiiru yani ngwüji ngwudi Ngwaalu. Nggwa je päcälü lani ngweengga ndi aang ¹⁶ 'dengenaci ngwüjü ngwanni ngwuru gu no na ngwüji 'dar ngwanni ngwati acajidi ndi ape yiiru aar gu undi ngwäy. ¹⁷ Nggwujayanu anni ma ngweengga ngwani Ijitanaj na Bartunatuj na Akiyakuj obana, lima je gu mandi ndi aar nyi gataji düwä.

18 Ndi ari lima jiläji ligoranu lüny anaku jiläjärä je gu. Yäy gu no ngwüji ngwanni ngwuru gu no, ngwädi gu ndi ar je näji.

19 Ngwikirijin ngwudi yi'doonga ngwaalu ngwani Ajiya, ngwaganna je. Äkillä na Bärjikillä, laganna je aganning gwübüdü Gideleny na 'to gi'doonga ganni gati acajidi ngwu'dun ngwegen.

20 Ngweengga 'dar ngene ngwaganna je. Agannajidar giyenenanu agannajiding gwanni gwuju'ru.

21 Äny, gwani Bulij gwullu aganning nggwee guy ge güny.

22 Manari diji dere ndo dati 'ti ämnä Delenya, aar gu 'täji ngwünyü. Gwani Deleny däri, ila!

23 Ara je gu yimi'rü ji yidi Deleny dani Yicu.

24 Nggwämnä je 'dar ndi Yicu Kirictu. Yiru gu.*

* **16:24** 16.24 Yitab yoko ya'ti äti ngwuja'ri ngwee ngwani, "Yiru gu."

Laro Bible (Bible)
Laro NT

copyright © 2020 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Laro)

Contributor: ECS Diocese of Khartoum Translation Department

This text box needs to have content for PT9 to upload is to the DBL.
All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

80c639f7-4569-5ffa-a77d-5df4c223631f